

HENRIK IBSEN

KLEINE EYOLF

VERTALING: MARCEL OTTEN

Personages:

Alfred Allmers *landeigenaar, letterkundige,
voorheen hulpleraar*

Rita Allmers *zijn vrouw*

Eyolf *hun kind, negen jaar oud*

Asta Allmers *Alfreds jongere halfzus*

Borgheim *ingenieur*

Rattenvrouwtje

*De handeling speelt zich af op Allmers landgoed aan een fjord, een paar
kilometer buiten de stad.*

eerste bedrijf

Een fraaie, weelderig ingerichte serre.

Veel meubelen, bloemen en planten.

Op het achtertoneel open glazen deuren naar een veranda. Een wijds uitzicht over de fjord.

In de verte een beboste bergkam. Een deur aan elke kant van de zijwanden, die aan de rechterkant helemaal achterin is een dubbele deur.

Rechts op het voortoneel een bank met losse kussens en een patchwork deken.

Stoelen en een tafeltje op de hoek van de bank. Links op het voortoneel een grote tafel met eromheen leunstoelen. Op de tafel staat een open valies. Het is een vroege zomerochtend met warm zonlicht.

Rita Allmers staat bij de tafel, met haar rug naar rechts, terwijl ze het valies uitpakt. Ze is een knappe, nogal lange, voloptueuze, blonde vrouw van rond de dertig. Ze is gekleed in een lichtgekleurde ochtendjas.

Even later komt Asta Allmers door de deur rechts, gekleed in een lichtbruin

zomerkostuum met hoed, jasje en parasol. Onder haar arm heeft ze een nogal groot, gesloten portfolio. Ze is slank, van gemiddelde lengte, met donker haar en diepliggende, ernstige ogen. Ze is vijftwintig jaar oud.

asta in de deuropening Goeiemorgen, liefste Rita!

rita draait haar hoofd en knikt naar haar Nee maar... ben jij het, Asta! Wat brengt jou zo vroeg uit de stad? Helemaal hier naar ons?

asta legt haar spullen op een stoel bij de deur

Ik had geen rust in m'n lijf. Ik voelde dat ik eruit moest om kleine Eyolf vandaag te zien. En jou ook. *legt de portfolio op de tafel bij de bank* Dus ik heb de veerpont genomen.

rita glimlacht naar haar En aan boord ben je misschien een of andere goede vriend tegengekomen? Zo heel toevallig, bedoel ik.

asta kalm Nee, ik ben absoluut niet iemand tegengekomen die ik ken. *ziet het valies*

Maar, Rita – wat is dat?

rita gaat verder met uitpakken Alfreds reistas. Herken je hem niet?

asta blij, komt dichterbij Hè? Is Alfred thuisgekomen?

rita Ja, stel je voor... heel onverwachts met de nachttrein.

asta O, dus dat was 't wat ik voelde! Dat was

't wat me hierheen trok! Maar heeft hij van tevoren niet geschreven dat hij zou komen? Niet eens een ansichtkaart?

rita Geen woord.

asta Niet eens een telegram?

rita Jawel, een uur voordat hij kwam. Heel kort en afstandelijk. *lacht* Is hij dat niet ten voeten uit, Asta?

asta Hij is inderdaad met alles zo geheimzinnig.

rita Des te mooier dat ik hem weer thuis heb.

asta Ja, dat kan ik me heel goed indenken.

rita Veertien dagen eerder dan verwacht!

asta En is alles in orde met hem? Niet depressief?

rita *klapt het valies dicht en glimlacht naar haar* Hij zag er echt veranderd uit toen hij binnenkwam.

asta Ook niet een heel klein beetje moe?

rita Ja, moe was hij zeker. Bekaf in feite.

De arme stakker, het grootste gedeelte van de weg is hij te voet gekomen.

asta De berglucht was misschien te scherp voor hem.

rita Nee, dat geloof ik echt niet. Ik heb hem niet één keer horen hoesten.

asta Zo zie je maar! Dus het was toch goed dat de dokter hem ervan overtuigde die tocht te maken.

rita Ja, nu het eindelijk voorbij is, maar...

Je kunt niet geloven wat voor een vreselijke tijd het voor mij is geweest, Asta. Ik heb er niet over willen praten. Je bent me ook zo zelden komen opzoeken...

asta Ja, dat was beslist niet fraai van mij, maar...

rita Nee, nee, nee... jij had toch je school in de stad. *glimlacht* En onze wegebouwer... hij was toch ook vertrokken.

asta Ach, schei daarover uit, Rita.

rita Goed, we laten de wegebouwer voor wat-ie is. Maar wat heb ik Alfred gemist, Asta! De leegte! De eenzaamheid! Alsof er iemand hier in huis begraven was...!

asta Mijn god... het waren maar zes of zeven weken...

rita Ja, maar je moet bedenken dat Alfred nooit eerder is weggeweest. Geen dag zelfs.

In al die tien jaar...

asta Daarom vond ik juist dat het tijd werd dat hij dit jaar een beetje eruit kwam. Hij zou elke zomer in de bergen moeten wandelen.

Dat zou-ie moeten doen.

rita *half glimlachend* Ach, jij hebt makkelijk praten. Als ik zo... zo verstandig als jou was, dan had ik hem wel hem wel eerder vrijgelaten... misschien. Maar ik kon het niet, Asta! Ik had het idee dat ik hem dan nooit meer terug zou krijgen. Snap je dat dan niet?

asta Nee. Maar dat is zeker omdat ik niemand heb om te verliezen.

rita *met een spotlachje* Heb je echt niemand...?

asta Niet dat ik weet. *valt zichzelf in de rede* Maar zeg eens, Rita... waar is Alfred? Slaapt hij soms?

rita Integendeel. Hij is vandaag net zo vroeg als anders opgestaan.

asta Nou, zo moe kan hij dan ook niet zijn geweest.

rita Jawel, vannacht. Toen hij thuiskwam. Maar nu heeft hij Eyolf al meer dan een uur bij zich.

asta Het kleine, arme, bleke joch! Moet hij nu weer de hele tijd studeren?

rita *schouderophalend* Je weet dat Alfred het nu eenmaal wil.

asta Ja, maar ik vind dat jij je ertegen moet verzetten, Rita.

rita *een beetje ongeduldig* Nee... weet je... daar kan ik me echt niet mee bemoeien. Alfred heeft daar meer verstand van dan ik... Wat wil je dan dat Eyolf moet doen? Hij kan niet rondrennen en spelen... als de andere kinderen.

asta *beslist* Ik zal er met Alfred over praten.

rita Ja, liefje, doe dat maar... Zo, kijk 'ns aan.

Alfred Allmers, in een zomerkostuum, met Eyolf aan zijn hand, komt door de deur links op. Hij is een slanke, fijnebouwde man van 36-37; hij heeft zachte ogen, dun bruin haar en een baard. Hij heeft een serieuze, peinzende gelaatsuitdrukking. Eyolf draagt een kostuum in uniformsnit, met gouden tressen en knopen met leeuwen erop. Hij hinkt en loopt met een kruk onder zijn linkerarm. Zijn been is verlamd. Hij is klein van stuk, ziet bleekjes, maar hij heeft mooie, intelligente ogen.

allmers *laat Eyolf los, gaat vrolijk op Asta af en steekt beide handen naar haar uit* Asta! Mijn liefste Asta! Jij hier! En dat ik je meteen te zien krijg!

asta Ik vond dat ik moest komen... Welkom thuis!

allmers *schudt haar handen* Dank je.

rita Ziet hij er niet prachtig uit?

asta *kijkt hem aandachtig aan* Fantastisch! Echt fantastisch! Die sprankelende ogen! Je hebt onderweg beslist veel geschreven. *vrolijk opgewonden* Is het boek soms helemaal af, Alfred?

allmers *haalt zijn schouders op* Het boek...? O, dat...

asta Ik dacht zo dat het heel makkelijk voor je zou gaan als je maar weg zou zijn.

allmers Dat dacht ik ook. Maar... het is heel anders gelopen. Ik heb eerlijk
gezegd geen regel geschreven.

asta Je hebt niet geschreven..!

rita O, daarom! Ik begreep al niet waarom al dat papier onaangeroerd in je
reistas lag.

asta Maar, m'n liefste Alfred, wat heb je dan al die tijd gedaan?

allmers *glimlacht* Alleen maar gelopen en nagedacht, nagedacht en
nagedacht.

rita *legt haar arm om zijn schouder* Ook een beetje aan degenen die thuis
zaten, hoop ik?

allmers Ja, dat mag je best weten. Heel veel. Elke dag.

rita *laat hem los* Nou, dan is alles in orde.

asta Maar je hebt helemaal niets aan het boek geschreven? En er dan toch zo
opgewekt en tevreden uitzien? Vroeger was dat niet zo.

Ik bedoel, als het moeilijk met je werk ging.

allmers Daar heb je gelijk in. Vroeger was ik zo dom, snap je. Denken, daar
draait het om. Wat op papier komt, doet er niet zo toe.

asta *roept het uit* Doet er niet toe!

rita *lacht* Ben je gek geworden, Alfred?

eyolf *kijkt trouwhartig naar hem op* Jawel, papa... wat jij schrijft, doet ertoe.

allmers *glimlacht en streelt zijn haar* Ja, ja, als jij het zegt... Geloof me... er komt iemand na mij die het beter zal doen.

eyolf Wie is dat dan? Vertel het me, alsjeblieft!

allmers Geef het tijd. Hij zal wel komen en zich melden.

eyolf En wat ga jij dan doen?

allmers *serieus* Dan ga ik weer de bergen in...

rita Foei, schaam je, Alfred!

allmers ...de bergtoppen op, naar de wijdse plateaus.

eyolf Denk je dat ik gauw weer zo gezond ben dat ik met je mee kan, papa?

allmers *pijnlijk geraakt* O ja, wie weet, m'n jongen.

eyolf Het zou te gek zijn als ik ook bergen zou kunnen beklimmen.

asta *leidt hem af* Wat zie je er vandaag tiptop uit, Eyolf!

eyolf Ja, vind je niet, tante?

asta Jazeker. Heb je voor papa je nieuwe kleren aangetrokken?

eyolf Ja, ik heb mama erom gevraagd. Want ik wil dat papa me erin ziet.

allmers *zachtjes naar Rita* Je had hem niet zo'n uniform moeten geven.

rita *op gedempte toon* Hij heeft er zo om gebedeld. Er constant om gevraagd.

Hij liet me niet met rust.

eyolf Zeg, weet je, papa... Borgheim heeft voor mij een boog gekocht. En me ook geleerd hoe je ermee moet schieten.

allmers Ja, dat is precies iets voor jou, Eyolf.

eyolf En de volgende keer dat-ie komt vraag ik hem mij ook te leren zwemmen.

allmers Zwemmen! Waarom zou je dat willen leren?

eyolf Omdat alle andere jongens beneden bij het strand kunnen zwemmen.

Ik ben de enige die 't niet kan.

allmers *ontroerd, legt zijn arm om hem heen*

Je mag alles leren wat je maar wilt! Alles waar je zin in hebt.

eyolf Weet je waar ik het meest zin in heb, papa?

allmers Nou? Vertel het maar.

eyolf Het liefst wil ik soldaat worden.

allmers Ach, kleine Eyolf, er zijn zoveel andere dingen die beter zijn.

eyolf Ja, maar als ik groot ben, moet ik soldaat worden. Dat weet je toch.

allmers *balt zijn vuisten* Ja, ja. We zullen zien...

asta *gaat links aan de tafel zitten* Eyolf! Kom eens hier bij me, dan zal ik je iets vertellen.

eyolf *gaat naar haar toe* Wat dan, tante?

asta Stel je eens voor, Eyolf... ik heb het Rattenvrouwtje gezien.

eyolf Wat! Je hebt het Rattenvrouwtje gezien! Ah, je houdt me voor de gek!

asta Nee, het is waar. Ik heb haar gisteren gezien.

eyolf Waar dan?

asta Ik zag haar op straat, buiten de stad.

allmers Ik heb haar ook gezien, in het binnenland.

rita *die op de bank zit* Misschien krijgen we haar ook te zien, Eyolf.

eyolf De mensen noemen haar zo omdat ze stad en land afreist om alle ratten te verjagen.

allmers Eigenlijk heet ze mevrouw Lupus, geloof ik.

eyolf Lupus? Dat betekent toch wolf?

allmers *aait hem over zijn bol* Zoiets weet jij ook, Eyolf?

eyolf *bedachtzaam* Dan is het dus misschien waar dat ze 's nachts een weerwolf is. Geloof jij het, papa?

allmers O nee, dat geloof ik niet... Maar nu moet je beneden wat in de tuin gaan spelen.

eyolf Moet ik geen boeken meenemen?

allmers Nee, van nu af aan geen boeken meer. Ga liever omlaag naar het strand naar de andere jongens.

eyolf *verlegen* Nee, papa, ik wil vandaag niet naar de jongens.

allmers Waarom niet?

eyolf Omdat ik deze kleren aan heb.

allmers *fronst zijn voorhoofd* Houden ze je soms voor de gek vanwege...

vanwege je mooie kleren?!

eyolf *ontwijkend* Nee, dat durven ze niet.

Dan zou ik ze een dreun geven.

allmers Nou ja... wat dan...?

eyolf Ze zijn zo gemeen, die jongens.

Ze zeggen dat ik nooit soldaat kan worden.

allmers *met ingehouden woede* Waarom zeggen ze dat, denk je?

eyolf Ze zijn gewoon jaloers op mij. Omdat ze zo arm zijn en op blote voeten moeten lopen.

allmers *zachtjes, met verstikte stem* Ach, Rita... hoe dit aan mijn hart knaagt!

rita *kalmerend, staat op* Nou, nou, nou!

allmers *dreigend* Die jongens zullen nog eens voelen wie daar aan het strand de baas is!

asta *luistert* Er klopt iemand.

eyolf Dat is beslist Borgheim!

rita Kom binnen!

Het Rattenvrouwkje komt stil en bescheiden door de deur rechts. Het is een kleine, dunne, geschrompelde gestalte, oud, met grijze haren en scherpe, priemende ogen. Ze heeft een ouderwetse bloemenjurk aan, met een soort

tuithoed en een cape. In haar handen heeft ze een grote, rode paraplu en aan haar arm hangt aan een koord een zwarte buidel.

eyolf *zachtjes, grijpt Asta bij haar jurk* Tante! Dat moet haar zijn!

rattenvrouwtje *maakt een knixje bij de deur* Met allerrootmoedigst verlof...

Heeft mevrouw en mijnheer iets wat knaagt hier in huis?

allmers Wij? Nee, ik dacht van niet.

rattenvrouwtje Ik zou mevrouw en mijnheer er met alle plezier van afhelpen.

rita Ja, ja, dat snappen we. Maar iets dergelijks hebben we niet.

rattenvrouwtje Dat is hoogst vervelend. Want ik maak net mijn rondreis. En niemand weet wanneer ik weer deze kant op kom...

Ah, ik ben zo moe!

allmers *wijst naar een stoel* Ja, dat is je aan te zien.

rattenvrouwtje Je zou niet moe moeten worden met goeddoen voor die kleine stakkers die zo gehaat en opgejaagd worden. Maar het kost zoveel energie.

rita Wil je soms zitten en even uitrusten?

rattenvrouwtje Allerhartelijkst dank. *gaat op de stoel tussen de deur en de bank zitten*

Ik was de hele nacht voor mijn zaakjes onderweg.

allmers O ja?

rattenvrouwtje Ja, daar op de eilanden. *gniffelend* De mensen daar hadden me besteld. Ze piepten er eerst nogal over. Maar ze hadden geen keus. Ze moesten gewoon door de zure appel heen bijten. *ziet Eyolf en knikt* De zure appel, jongeheer. De zure appel.

eyolf *onwillekeurig, een beetje timide* Waarom moesten ze...?

rattenvrouwtje Wat?

eyolf Erdoorheen bijten?

rattenvrouwtje Omdat ze niets meer te eten hadden. Vanwege de ratten en alle kleine rattenkindertjes, begrijpt u, jongeheer.

rita Jasses, de arme mensen... Hadden ze er zo veel?

rattenvrouwtje Ja, het tierde en krioelde. *lacht stilletjes geamuseerd* De hele nacht kriebelde en krabbelde het in hun bed. Ze plonsden in de melkbus. En ze ritselden en ratselden kriskras over de vloer.

eyolf *zachtjes tegen Asta* Daar wil ik nooit heen, tante.

rattenvrouwtje Maar toen kwam ik... en nog eentje. En we hebben ze allemaal meegenomen. De lieve, kleine diertjes! We hebben ze allemaal uit de weg geruimd.

eyolf *met een kreet* Papa... kijk, daar!

rita Mijn god, Eyolf!

allmers Wat is er aan de hand?

eyolf *wijst* Er wriemelt iets in die buidel!

rita *gaat naar links, met een kreet* Jasses! Gooi haar eruit, Alfred!

rattenvrouwtje *lacht* Ach, de allercharmantste mevrouw hoeft echt niet bang te zijn voor het mormeltje.

allmers Wat heb je daar dan?

rattenvrouwtje Het is Mopseman maar. *maakt de buidel los* Kom 'ns tevoorschijn uit het donker, m'n allerliefste vriend.

Een kleine hond met een brede, zwarte snoet steekt zijn kop uit de buidel. Het Rattenvrouwtje knikt en wenkt naar Eyolf.

Kom gerust dichterbij, kleine geblesseerde ijzervreter! Hij bijt niet. Kom dan! Kom dan!

eyolf *blijft bij Asta* Nee, ik durf niet.

rattenvrouwtje Ziet de jongeheer dan niet dat hij 'n zacht, lief snuitje heeft?

eyolf *verbaasd, wijst* Dat daar?!

rattenvrouwtje Ja, precies hij.

eyolf *zachtjes, blijft de hond strak aanstaren* Hij heeft de vreselijkste tronie die ik ooit heb gezien.

rattenvrouwtje *doet de buidel weer dicht* Ach, dat gaat wel over. Dat gaat heus wel over.

eyolf *komt onwillekeurig dichterbij, helemaal ernaartoe en aait lichtjes over de buidel* Mooi... ondanks dat is-ie ook heel mooi.

rattenvrouwtje *op een behoedzame toon* Maar nu is-ie loom en moe, de stakker.

Zo ontzettend moe is-ie. *kijkt naar Allmers* Want er is energie voor nodig...

voor derge lijke spelletjes, dat kan mijnheer van me aannemen.

allmers Wat voor spelletjes, bedoel je?

rattenvrouwtje Het lokspel.

allmers Ah, is het de hond die de ratten lokt?

rattenvrouwtje *knikt* Mopseman en ik.

Wij twee doen het samen. En dat loopt soepeltjes, zo te zien. Hij krijgt

alleen maar een lijnband om zijn hals. Dan leid ik hem driemaal rond het

huis. En ik speel op de mondharp. Als ze dat horen, moeten ze uit de kelders

omhoog, van de zolders omlaag en uit de gaten naar buiten... alle

gezegende, kleine schepsels.

eyolf Bijt hij ze dan dood?

rattenvrouwtje O nee, verre van dat! Nee, we gaan omlaag naar de boot, hij

en ik. En dan volgen ze ons. Zowel de grote als de koddige kleintjes.

eyolf *gespannen* En wat dan...? Vertel!

rattenvrouwtje Dan duw ik de boot af.

En ik haal aan de riemen en speel op de mondharp. En alles wat kriebelt en krabbelt komt ons achterna tot in het diepe. Ja, want ze moeten wel!

eyolf Hoezo moeten ze?

rattenvrouwtje Juist omdat ze niet willen. Omdat ze een griezelige angst voor water hebben... daarom moeten ze erin.

eyolf En dan verdrinken ze?

rattenvrouwtje Stuk voor stuk. *zachtjes*

En dan hebben ze alle rust, vrede en duisternis die ze maar kunnen wensen... de lieve kleintjes. Ze slapen daar beneden een zoete, lange slaap. Alle kleintjes die de mensen haten en opjagen. *komt overeind* Ja, vroeger had ik Mopseman niet nodig. Toen lokte ik ze zelf.

In m'n eentje.

eyolf Wat lokte u dan?

rattenvrouwtje Mensen. Eentje vooral.

eyolf *in spanning* Wie was dat dan? Zeg!

rattenvrouwtje *lacht* Het was mijn kleine, allerliefste hartenbreker!

eyolf En waar is hij nu?

rattenvrouwtje *scherp* Beneden bij alle andere ratten. *weer zachtjes* Maar nu moet ik weer aan het werk. Altijd onderweg. *tegen Rita* Mevrouw en

mijnheer kunnen me vandaag absoluut niet gebruiken? Want dan zou ik het meteen kunnen doen.

rita Nee, dank je. Ik denk niet dat we je nodig hebben.

rattenvrouwtje Ja, ja, charmante mevrouw... maar je weet nooit... Mocht mevrouw en mijnheer merken dat er toch wat knabbelt en knaagt... en kriebelt en krabbelt... dan laat u gewoon maar mij en Mopseman komen. Vaarwel, vaarwel, een duizendwerf vaarwel.

Ze gaat door de deur rechts naar buiten.

eyolf *zachtjes, triomfantelijk tegen Asta* Stel je voor, nu heb ik ook het rattenvrouwtje gezien, tante!

Rita gaat naar buiten de veranda op en wuift zichzelf met een zakdoek koelte toe. Even later gaat Eyolf behoedzaam en ongemerkt rechts naar buiten.

allmers *neemt de portfolio van de tafel bij de bank* Is dit hier jouw portfolio, Asta?

asta Ja, er zitten een paar oude brieven in.

allmers O, de familiecorrespondentie...

asta Je vroeg me ze voor jou te ordenen terwijl je weg was.

allmers *streelt haar over het hoofd* En ook daarvoor heb je tijd gevonden?!

asta O ja. Ik heb het deels hier, deels bij mij thuis gedaan.

allmers Dank je, m'n liefste. Heb je er iets bijzonders bij gevonden?

asta *terloops* Ach, je vindt altijd wel het een en ander in dergelijke oude papieren, weet je. *zachter, serieus* In de portfolio zitten moeders brieven.
allmers Die moet je natuurlijk zelf houden.

asta *zichzelf bedwingend* Nee. Ik wil dat jij ze inkijkt, jij ook, Alfred. Ooit... later in je leven. Vandaag heb ik de sleutel van de portfolio niet bij me.

allmers Dat is niet erg, lieve Asta. Ik zal toch nooit je moeders brieven lezen.

asta *kijkt hem strak aan* Bij gelegenheid... op een rustige avond wil ik je het een en ander vertellen wat erin staat.

allmers Ja, dat zou je kunnen doen.

Maar hou jij maar de brieven van je moeder.

Je hebt niet zoveel herinneringen van haar.

Hij reikt Asta de portfolio aan. Zij pakt het aan en legt hem op de stoel onder haar jas. Rita komt weer de kamer binnen.

rita Jasses, dat griezelige ouwe mens brengt een lijkengeur met zich mee.

allmers Ja, ze heeft inderdaad iets griezeligs.

rita Ik werd bijna ziek toen ze hier in de kamer was.

allmers Ik begrijp overigens wel wat ze over die dwingende, verlokken-
de macht zei. De eenzaamheid daarboven tussen de bergtoppen en de wijde
plateaus heeft net zo iets.

asta *kijkt hem opmerkzaam aan* Wat is er met jou gebeurd, Alfred?

allmers *glimlacht* Met mij?

asta Ja, er is iets. Haast een metamorfose.

Rita heeft het ook gemerkt.

rita Ja, ik zag het meteen toen je kwam. Hopelijk wel ten goede, Alfred?

allmers Het hoort goed te zijn. Het moet en zal ten goede zijn.

rita *roept het uit* Je hebt op je reis iets meegemaakt! Ontken het niet! Ik zie het aan je!

allmers *schudt het hoofd* Helemaal niets... uiterlijk gezien. Maar...

rita *gespannen* Maar...?

allmers Innerlijk heeft er zeker een kleine omwenteling plaatsgevonden.

rita O god...!

allmers *kalmerend, streelt haar hand* Alleen maar ten goede, lieve Rita. Dat kan je tenminste van me geloven.

rita *gaat op de bank zitten* Je moet het ons eindelijk meteen vertellen. Alles!

allmers *richt zich tot Asta* Laten we ook gaan zitten. Dan zal ik proberen het jullie te vertellen. Zo goed als ik kan.

Hij gaat naast Rita op de bank zitten. Asta trekt er een stoel bij en gaat vlak naast hem zitten. Een korte pauze.

rita *kijkt hem verwachtingsvol aan* En...?

allmers *kijkt voor zich uit* Als ik mijn leven overdenk... en mijn lot... van de laatste tien, elf jaar, dan lijkt het haast een sprookje of een droom. Vind je ook niet, Asta?

asta Jawel, in veel opzichten.

allmers *gaat door* Als ik denk aan wat wij twee vroeger waren, Asta. Twee arme, erbarmelijke wezen...

rita *ongeduldig* Ach ja, dat is zo lang geleden.

allmers *zonder naar haar te luisteren* En nu zit ik hier met al mijn welstand en weelde. Ik heb mijn roeping kunnen volgen. Heb kunnen werken en studeren... alles naar mijn eigen wensen. *strekt zijn hand uit* En dat grote, onbegrijpelijke geluk... dat danken wij aan jou, liefste Rita.

rita *geeft hem, half voor de grap, half onwillig, een tik op zijn hand* Wil je nou ophouden met dat gezwets.

allmers Ik vermeld het alleen maar als een soort inleiding...

rita O, sla die inleiding dan over!

allmers Rita... denk niet dat het advies van de dokter mij de bergen op heeft gedreven.

asta Niet de dokter, Alfred?

rita Wat heeft je er dan toe gedreven?

allmers Dat ik aan mijn werktafel geen rust meer vond.

rita Geen rust! Wie heeft je dan gestoord?

allmers *schudt het hoofd* Niemand van buiten. Ik had het gevoel dat ik mijn beste krachten misbruikte... of... nee, verwaarloosde. Dat ik mijn tijd verbeuzelde.

asta *met grote ogen* Met het schrijven van je boek?

allmers *knikt* Want ik heb niet alleen daarvoor talent. Ik moet ook iets anders kunnen.

rita Heb je daarover zitten tobben?

allmers Ja, dat was het belangrijkste.

rita Daarom was je zo ontevreden met jezelf de laatste tijd. En ook met ons. Want dat was je, Alfred!

allmers *kijkt voor zich uit* Ik zat over de tafel gebogen en schreef dag in dag uit. Vaak ook tot diep in de nacht. Ik schreef en schreef aan het grote, dikke boek over 'De menselijke verantwoordelijkheid'. Hm!

asta *legt haar hand op zijn arm* Maar liefste... dat boek blijft toch je levenswerk.

rita Ja, dat heb je vaak genoeg gezegd.

allmers Dat dacht ik. Sinds ik volwassen werd. *met een warme blik* Jij stelde me ertoe in staat eraan te beginnen, lieve Rita...

rita Ach, onzin!

allmers *glimlacht naar haar* ...jij met je goud en je groene bossen...

rita *half lachend, half geërgerd* Als je zo doorgaat met die onzin krijg je een klap.

asta *kijkt hem bezorgd aan* Maar het boek, Alfred?

allmers Dat begon op de een of andere manier uit het blikveld te geraken.

De gedachte aan hogere plichten vergde steeds meer van mij.

rita *stralend, pakt zijn hand* Alfred!

allmers De gedachte aan Eyolf, lieve Rita.

rita *teleurgesteld, laat zijn hand los* O... Eyolf!

allmers Steeds meer nam de arme, kleine Eyolf bezit van mij. Na die ongelukkige val van tafel... En vooral nadat we zekerheid hadden dat het onherroepelijk was...

rita *nadrukkelijk* Maar je doet alles wat je kan voor hem, Alfred.

allmers Als een schoolmeester, ja. Niet als een vader. En van nu af aan wil ik een vader voor Eyolf zijn.

rita *kijkt hem aan en schudt het hoofd* Volgens mij begrijp ik je niet helemaal.

allmers Ik bedoel dat ik uit alle macht wil proberen het onherroepelijke voor hem zo licht en aangenaam mogelijk te maken.

rita Ach, maar... godzijdank geloof ik niet dat hij het zo diep voelt, Alfred.

asta *bewogen* Jawel, Rita, dat doet hij wel.

allmers Ja, wees ervan overtuigd dat hij het zo diep voelt.

rita *ongeduldig* Maar, mijn liefste, wat kun je nog meer voor hem doen?

allmers Ik wil proberen heel het rijke potentieel op te roepen dat in zijn kinderziel sluimert. Alle edele aspiraties die hij in zich heeft wil ik tot wasdom brengen... dat ze bloeien en vruchten dragen. *met steeds meer vuur, staat op*
En ik wil meer dan dat! Ik wil hem helpen zijn wensen in harmonie te brengen met datgene wat binnen zijn bereik ligt. Want dat kan hij nu niet. Al zijn verlangens gaan uit naar iets wat voor hem heel zijn leven buiten zijn bereik ligt. Ik wil een geluksgevoel in zijn geest creëren.

Hij beent een paar maal de ruimte op en neer. Asta en Rita kijken toe.

rita Je moet je niet zo over die dingen opwinden, Alfred!

allmers *staat bij de tafel links en kijkt hen aan* Eyolf moet mijn levenswerk voortzetten. Als hij dat wil. Of hij kan voor iets kiezen dat helemaal bij hem past. Misschien is dat het beste... In elk geval, ik laat het mijne voor wat het is.

rita *staat op* Maar, liefste Alfred... kun je niet voor jezelf én voor Eyolf werken?

allmers Nee, dat kan ik niet. Onmogelijk!

Ik kan mezelf niet opdelen. Daarom maak ik plaats. Eyolf zal de voltooiing van ons geslacht zijn. En mijn nieuwe levenswerk is hem te vervolmaken.

asta is opgestaan en gaat naar hem toe Dit moet voor jou een afschuwelijk hard gevecht geweest zijn, Alfred.

allmers Ja, dat was het. Hier thuis zou het me nooit gelukt zijn mezelf te overwinnen. Ik zou nooit mezelf hebben gedwongen het te laten varen. Niet hier thuis.

rita Ben je daarom deze zomer weggegaan?

allmers *met een glans in zijn ogen* Ja! Ik heb de oneindige eenzaamheid bereikt. Ik zag de zonsopgang boven de bergtoppen oplichten. Voelde me dichterbij de sterren. Haast alsof ik ze begreep en bij ze hoorde. Toen was ik ertoe in staat.

asta kijkt hem bedroefd aan Wil je nooit meer aan het boek over ‘De menselijke verantwoordelijkheid’ schrijven?

allmers Nee, nooit meer, Asta. Ik zei je dat ik mezelf niet in tweeën kan opdelen. Maar ik wil de menselijke verantwoordelijkheid verwerkelijken... in mijn eigen leven.

rita *met een glimlach* Geloof je echt dat je hier thuis aan dergelijke hoge idealen kunt vasthouden?

allmers *pakt haar hand* Samen met jou kan ik het. *strekt zijn andere hand uit*
En ook samen met jou, Asta.

rita *trekt haar hand terug* Met ons tweeën dus. Je kunt jezelf dus toch opdelen.

allmers Liefste Rita...!

Rita loopt van hem weg en stelt zich in de tuindeur op. Er wordt rap zachtjes op de deur rechts geklopt. Ingenieur Borgheim komt kwiek naar binnen. Het is een jongeman van ongeveer dertig. Een heldere, doortastende gelaatsuitdrukking. Een rechte houding.

borgheim Goedemorgen, goedemorgen, mevrouw! *blijft bij de aanblik van Allmers blij verrast staan* Nee, wat zie ik nou! Alweer thuis, mijnheer Allmers?

allmers *schudt hem de hand* Ja, ik ben vannacht aangekomen.

rita *monter* Hij mocht ook niet langer, Borgheim.

allmers Nee, dat is toch niet waar, Rita...

rita *komt dichterbij* Welzeker is dat waar.

Zijn verlof was verlopen.

borgheim Houdt u uw man zo strak aan de lijn, mevrouw?

rita Ik hou vast aan mijn rechten. En aan alle dingen komt ook een einde.

borgheim O, niet alle dingen... hoop ik... Goedemorgen, Asta!

asta *ontwijkend* Goedemorgen.

rita *kijkt naar Borgheim* Niet alle dingen, zei je?

borgheim Ja, ik geloof rotsvast dat er op deze wereld in ieder geval iets is waar geen eind aan komt.

rita Je denkt beslist aan de liefde, zulk soort dingen.

borgheim *warm* Ik denk aan alles wat schoon is!

rita En waar nooit een einde aan komt. Ja, laten we daaraan denken. Laten we dat hopen, allemaal samen.

allmers *gaat naar hen toe* Ben je spoedig klaar met de weg die je hier aanlegt?

borgheim Ik ben al klaar. Hij is gisteren afgekomen. Het heeft lang genoeg geduurd. Godzijdank, daar is een einde aan gekomen.

rita Ben je daarom zo vrolijk?

borgheim Ja, inderdaad!

rita Nou, ik moet zeggen...

borgheim Wat dan, mevrouw?

rita Dat is niet zo netjes van jou, Borgheim.

borgheim O? Waarom niet?

rita Dan kom je niet zo vaak deze kant meer op.

borgheim Nee, dat is waar. Daar had ik niet bij stilgestaan.

rita Maar je kunt toch wel af en toe bij ons langskomen.

borgheim Nee, dat zal jammer genoeg een lange tijd onmogelijk zijn.

allmers O? Waarom dan?

borgheim Omdat ik net een nieuw, groot werk heb gekregen, waar ik meteen aan moet beginnen.

allmers Nee, echt waar? *schudt hem de hand* Dat doet me veel plezier.

rita Gefeliciteerd, gefeliciteerd, Borgheim!

borgheim Sst, sst... ik mag daar eigenlijk nog niet over praten! Maar ik kan het niet voor me houden! Het is een enorme weg die aangelegd moet worden... boven in het noorden. Met bergpassen... en met ongelooflijke moeilijkheden die moeten worden overwonnen! *roept het uit* Ach, grote, schone wereld... wat een geluk wegebouwer te zijn!

rita *glimlacht en kijkt hem plagend aan* Is het alleen de wegebouw die je vandaag zo euforisch maakt?

borgheim Nee, niet dat alleen. Ook de schitterende, veelbelovende vooruitzichten die zich voor mij openbaren.

rita *als eerst* Aha, en misschien ligt daarachter nog iets mooiers?

borgheim *werpt een blik naar Asta* Wie weet! Als het geluk komt, komt het als een smeltwatervloed in de lente. *richt zich tot Asta* Zullen wij twee een kleine wandeling maken, Asta? Zoals gewoonlijk?

asta *snelt* Nee, liever niet. Niet nu. Niet vandaag.

borgheim Ach, kom nou! En klein wandelingetje maar! Ik heb zoveel met je te bepraten voordat ik vertrek.

rita Mag je daar soms ook niet hardop over praten?

borgheim Hm, dat ligt eraan...

rita Je kunt het ook fluisteren. *zachtjes* Asta, ga toch mee.

asta Maar, lieve Rita...

borgheim *smekend* Asta... bedenk dat het onze laatste wandeling zal zijn... voor een heel lange tijd.

asta *pakt haar hoed en parasol* Ja, ja, laten we een rondje in de tuin maken.

borgheim Ah, dank, dank je!

allmers En kijk tevens uit naar Eyolf.

borgheim Ach ja, Eyolf, dat is waar! Waar is Eyolf vandaag? Ik heb iets voor hem meegebracht.

allmers Hij speelt ergens daar beneden.

borgheim Nee, echt! Begint hij nu te spelen? Gewoonlijk zit-ie binnen te lezen.

allmers Dat is nu afgelopen. Het moet een echte buitenjongen worden.

borgheim Goed zo! In de buitenlucht met hem, het arme jong! Mijn god, in deze gezegende wereld kun je niets beters doen dan spelen. Ik zie het hele

leven als een spel!

Kom, Asta!

Borgheim en Asta gaan naar buiten de veranda op en omlaag in de tuin.

allmers *kijkt hen na* Zeg, Rita... denk jij dat die twee iets met elkaar hebben?

rita Ik weet niet wat ik daarop moet zeggen. Vroeger dacht ik van wel. Maar Asta is de laatste tijd zo vreemd... zo ontzettend ongewoon.

allmers Zo? Is ze dat? Sinds ik weg was?

rita Ja, de laatste paar weken, volgens mij.

allmers En je gelooft niet dat ze nog in hem is geïnteresseerd?

rita Niet serieus. Lichtzinnig. Niet met heel haar hart. Dat geloof ik niet. *kijkt hem onderzoekend aan* Heb je er iets op tegen als ze het wel was?

allmers Eigenlijk niet. Maar het is ongetwijfeld een verontrustende gedachte...

rita Verontrustend?

allmers Ja, vergeet niet dat ik voor Asta verantwoordelijk ben. Dat ze gelukkig is.

rita Ach wat... verantwoordelijk! Asta is toch volwassen? Ze weet heus wel waar ze voor kiest, zou ik zo zeggen.

allmers Laten we het hopen, Rita.

rita Wat mij betreft zie ik absoluut niets slechts in Borgheim.

allmers Nee, liefste... dat doe ik ook niet. Integendeel. Desondanks...

rita *gaat door* En ik zou het zo graag zien dat hij en Asta zouden trouwen.

allmers *geërgerd* Waarom eigenlijk?

rita *steeds geëmotioneerder* Omdat ze dan ver weg met hem moet gaan!

Zodoende zou ze nooit meer hier kunnen komen zoals nu!

allmers *staart haar verbaasd aan* Wat?! Je wilt Asta kwijt?

rita Ja, ja, Alfred!

allmers Maar waarom in godsnaam?

rita *slaat hartstochtelijk haar armen om zijn hals* Dan heb ik jou eindelijk

voor mij alleen! Hoewel... zelfs dan niet! Niet helemaal voor mij alleen!

barst in een hysterische huilbui uit Ach, Alfred, Alfred... ik kan je niet

loslaten.

allmers *maakt zich voorzichtig los* Maar, liefste Rita... wees toch redelijk!

rita Nee, het kan me niet schelen dat ik onredelijk ben! Ik geef alleen maar

om jou! Om jou op de hele wereld! *werpt zich weer om zijn hals* Om jou,

om jou, om jou!

allmers Laat los, laat los... je keelt me...!

rita *laat hem los* Ik wou dat ik het kon! *kijkt hem met fonkelende ogen aan*

Ach, als je wist hoe ik je gehaat heb...!

allmers Gehaat, mij...!

rita Ja, als je daar binnenshuis in je eentje zat. Broedend boven je werk. Tot diep... diep in de nacht. *klaaglijk* Zo lang... zo laat, Alfred.

O, wat heb ik je werk gehaat!

allmers Maar nu is dat afgelopen.

rita *lacht bitter* Ja, beslist! Nu ben je met nog iets ergers bezig.

allmers *verontwaardigd* Erger! Noem je het kind iets ergers?

rita *heftig* Ja, dat doe ik. In de relatie tussen ons noem ik het zo. Want het kind... het kind is bovendien een levend mens. *met toenemende opwindning*

En ik duld het niet, Alfred!

Ik duld het niet... dat zeg ik je!

allmers *kijkt haar strak aan en zegt zacht*

Ik ben vaak bijna bang voor jou, Rita.

rita *duister* Ik ben vaak bang voor mezelf. Juist daarom moet je niet het kwaad in mij opwekken.

allmers Maar in godsnaam, doe ik dat dan?

rita Ja, dat doe je... als je het heiligste tussen ons aan stukken scheurt.

allmers *indringend* Denk toch na, Rita. Het is je eigen kind, ons eigen kind waar het om gaat.

rita Het kind is maar voor de helft van mij. *barst wederom uit* Maar jij zult van mij alleen zijn! Helemaal van mij! Ik heb het recht dat van jou te eisen!

allmers *haalt zijn schouders op* Ach, liefste Rita... eisen heeft geen zin.

Alles moet vrijwillig gebeuren.

rita *kijkt hem strak aan* En kun je dat soms van nu af aan niet?

allmers Nee, dat kan ik niet. Ik moet me opdelen tussen Eyolf en jou.

rita En als Eyolf nooit geboren was? Wat dan?

allmers *ontwijkend* Dat is een andere zaak. Dan had ik alleen jou om van te houden.

rita *zachtjes, trillend* Dan wou ik dat ik hem nooit had gebaard.

allmers *wordt kwaad* Rita! Je weet niet wat je zegt!

rita *schokkend van emotie* Ik heb hem met onbeschrijflijke pijnen ter wereld gebracht. Maar ik heb het met alle vreugde en plezier voor jou gedaan.

allmers *warm* Ach ja, dat weet ik ook.

rita *gedecideerd* En daarmee is het afgelopen. Ik wil het leven leven. Samen met jou. Helemaal met jou. Ik kan hier niet alleen maar Eyolfs moeder zijn.

Alleen dat maar. Niet meer. Ik wil het niet, zeg ik! Ik kan het niet! Ik wil alles voor jou zijn! Voor jou, Alfred!

allmers Maar dat ben je toch, Rita. Door ons kind...

rita Ach... lauwe, sentimentele frasen... geen snars anders. Nee, daar heb ik niets aan. Ik was er goed voor om moeder van het kind te worden. Maar ik kan er geen moeder voor zijn. Je moet me nemen zoals ik ben, Alfred.

allmers Maar je was altijd zo dol op Eyolf.

rita Ik had medelijden met hem. Omdat jij hem verwaarloosde. Je liet hem alleen maar lezen tot-ie erbij neerviel. Je hebt hem amper aangekeken.

allmers *knikt langzaam* Ja, ik was blind.

Mijn tijd was nog niet gekomen.

rita *kijkt hem aan* Maar is-ie dan nu gekomen?

allmers Ja, eindelijk. Nu zie ik dat het hoogste wat ik hier op de wereld moet bereiken is een ware vader voor Eyolf zijn.

rita En ik? Wat wil je voor mij zijn?

allmers *mild* Van jou wil ik blijven houden. Met innige verbondenheid.

Hij wil haar handen pakken.

rita *ontwijkt hem* Ik geef niks om je innige verbondenheid. Ik wil je helemaal. En alleen! Zoals ik je had in de eerste, zalige, meeslepande jaren.

heftig en hard Ik laat me niet afschepen met kliekjes en aalmoezen, Alfred!

allmers *zachtmoedig* Ik bedoel dat er meer dan genoeg geluk is voor ons alledrie, Rita.

rita *honend* Jij bent gauw tevreden. *gaat aan de tafel links zitten* Hoor eens.

allmers *komt dichterbij* Ja, wat is er?

rita *kijkt naar hem op met een glans in haar ogen* Toen ik gisteravond je telegram kreeg...

allmers Ja, wat dan?

rita ...toen heb ik me in het wit gekleed...

allmers Ja, ik zag dat je een witte jurk aan had.

rita Ik had mijn haar los...

allmers Je weelderige, geurende haar...

rita ...zodat het over mijn hals en rug golfde...

allmers Ik zag het. Ik zag het. Ach, wat was je mooi, Rita!

rita Over beide lampen een rozenrode kap.

En wij waren alleen, wij twee. Als enigen wakker in het hele huis. En er stond champagne op tafel.

allmers Daar heb ik niets van gedronken.

rita *kijkt hem bitter aan* Nee, dat klopt. *lacht scherp* ‘Je had champagne, maar die bleef onaangeroerd’ – zoals het liedje gaat.

Ze staat op van de leunstoel, loopt alsof ze moe is en gaat halfliggend op de bank zitten.

allmers *loopt door de kamer en blijft voor haar staan* Mijn hoofd was zo vol serieuze gedachten. Ik had me voorgenomen met jou over de toekomst te praten, Rita. En vooral over Eyolf.

rita *glimlacht* Dat heb je ook gedaan, liefste...

allmers Nee, ik kwam er niet toe. Want jij begon je uit te kleden.

rita Ja, en ondertussen praatte jij over Eyolf. Weet je nog? Jij vroeg hoe het met Eyolfs buik stond.

allmers *kijkt haar verwijtend aan* Rita...!

rita En toen ging je in je bed liggen. En sliep heerlijk in innige verbondenheid.

allmers *schudt zijn hoofd* Rita... Rita...!

rita *strekt zich helemaal uit op de bank en kijkt naar hem op* Alfred?

allmers Ja?

rita 'Je had champagne, maar die bleef onaangeroerd.'

allmers *bijna hard* Nee. Die heb ik niet aangeroerd.

Hij loopt van haar weg en gaat in de opening van de tuindeur staan. Rita ligt een poosje onbeweeglijk, met gesloten ogen.

rita *springt plotseling overeind* Maar één ding wil ik je zeggen, Alfred.

allmers *draait zich in de deuropening om* Nou?

rita Wees jij maar niet zo zeker van jezelf!

allmers Zeker?

rita Ja, wees maar niet zo onverschillig!

Niet zo zeker dat je mij hebt!

allmers *komt dichterbij* Wat bedoel je daarmee?

rita *met trillende lippen* In gedachten ben ik je nooit ontrouw geweest,

Alfred! Geen moment.

allmers Nee, Rita, dat weet ik toch. Ik ken je zo goed.

rita *met fonkelende ogen* Maar o wee als je mij afwijst...!

allmers Afwijzen...? Ik begrijp niet waar je heen wilt?

rita O, jij hebt geen idee waartoe ik in staat ben als...

allmers Als wat...?

rita Als ik ooit in de gaten krijg dat jij niet meer om me geeft. Niet meer zoals vroeger van me houdt.

allmers Maar, liefste Rita... mensen veranderen met de jaren... dat zal in ons huwelijk ook ooit gebeuren. Zoals bij iedereen.

rita Bij mij nooit! En ik wil ook niets van een verandering bij jou weten. Ik zou het niet kunnen verdragen, Alfred. Ik wil jou voor mezelf alleen houden.

allmers *kijkt haar bezorgd aan* Je bent vreselijk jaloers...

rita Ik kan mezelf niet anders maken dan ik ben. *dreigend* Als jij jezelf opdeelt tussen mij en iemand anders...

allmers Wat dan...?

rita Dan wreek ik me op jou, Alfred!

allmers Hoe zou je je kunnen wreken?

rita Dat weet ik niet... O ja, ik weet het wel!

allmers Nou?

rita Ik ga weg en werp mezelf...

allmers Je werpt jezelf wat...?

rita Ja, dat doe ik. Ik werp mezelf in de armen van... van de eerste de beste!

allmers *kijkt haar warm aan en schudt het hoofd* Dat zul je nooit doen... mijn eerlijke, trotse, trouwe Rita.

rita *legt haar armen om zijn hals* Ach, je weet niet waartoe ik in staat ben als jij... als jij niets meer van me wilt weten.

allmers Niets van jou wil weten, Rita?

Hoe kun je zoiets zeggen!

rita *half lachend, laat hem los* Ik zou mijn netten uit kunnen werpen naar... de wegebouwer die hier rondloopt.

allmers *opgelucht* O, godzijdank... je maakt een grapje.

rita Helemaal niet. Waarom hij niet, net zo goed als ieder ander?

allmers Nee, want hij zit al zo goed als zeker aan iemand vast.

rita Des te beter! Want dan pak ik hem van iemand anders af. Precies zoals Eyolf het bij mij heeft gedaan.

allmers Beweer jij dat kleine Eyolf dat bij jou heeft gedaan?

rita *met uitgestrekte wijsvinger* Zie je! Zie je! Zodra je maar Eyolfs naam noemt, word je week en begint je stem te trillen! *dreigend, balt haar vuisten*
O, ik word er haast toe verleid om te wensen dat... o, nou!

allmers *kijkt haar bang aan* Wat zou je dan wensen, Rita...!

rita *heftig, loopt van hem weg* Nee, nee, nee... dat vertel ik je niet! Nooit!

allmers *gaat dichterbij haar toe* Rita! Ik smeed je... omwille van mij, omwille van jou... laat je niet tot iets kwaads verleiden.

Borgheim en Asta komen van beneden uit de tuin. Ze zijn beiden geëmotioneerd, maar zichzelf meester. Hun blik is serieus en terneergeslagen. Asta blijft buiten op de veranda staan. Borgheim gaat de kamer binnen.

borgheim Nou dan. Asta en ik hebben samen onze laatste wandeling gemaakt.

rita *kijkt hem verrast aan* Ach! En op die wandeling volgt geen lange reis?

borgheim Jawel, voor mij.

rita Voor jou alleen?

borgheim Ja, voor mij alleen.

rita *werpt Almers een duistere blik toe* Hoor je dat, Alfred? *wendt zich tot Borgheim* Ik durf te wedden dat het boze oog je een streek heeft geleverd.

borgheim *kijkt haar aan* Het boze oog?

rita *knikt* Het boze oog, ja.

borgheim U gelooft in het boze oog, mevrouw Allmers?

rita Ja, ik begin nu in het boze oog te geloven. In het bijzonder het boze kinderoog.

allmers *verontwaardigd, fluistert* Rita... hoe kun je...!

rita *halfvloed* Jij bent degene die mij zo gemeen maakt, Alfred.

Van verre is verward geroep en geschreeuw beneden bij het water te horen.

borgheim *gaat naar de glazen deur* Wat is dat voor lawaai...?

asta *in de deuropening* Kijk eens, al die mensen lopen beneden naar de aanlegsteiger!

allmers Wat kan dat zijn? *kijkt even naar buiten* Die straatjongens hebben beslist weer wat uitgespookt.

borgheim *roept over de reling* Hé, jullie jongens daar beneden! Wat is er aan de hand?

Verskillende stemmen zijn te horen die door elkaar onduidelijk antwoord geven.

rita Wat zeggen ze?

borgheim *Ze zeggen dat er een kind is verdronken.*

allmers Een kind verdronken?

asta *ongerust* Een kleine jongen, zeggen ze.

allmers Ach, ze kunnen toch allemaal zwemmen.

rita *schreeuwt van angst* Waar is Eyolf?

allmers Kalm maar. Eyolf is in de tuin aan
het spelen.

asta Nee, in de tuin was-ie niet.

rita *met opgeheven armen* O, laat het hem niet zijn!

borgheim *luistert en roept naar beneden*

Wiens kind, zeggen jullie?

*Onduidelijke stemmen zijn te horen. Borgheim en Asta uiten een onderdrukte
schreeuw en rennen door de tuin omlaag.*

allmers *doodsbenauwd* Het is Eyolf niet!

Het is Eyolf niet, Rita!

rita *op de veranda, luistert* Sst, stil! Laat me horen wat ze zeggen!

Rita vlucht met een indringende kreet de kamer in.

allmers *gaat achter haar aan* Wat zeiden ze?

rita *zakt in de leunstoel links ineen* Ze zeggen dat de kruk op het water drijft.

allmers *haast verlamd* Nee! Nee! Nee!

rita *schor* Eyolf! Eyolf! O, ze moeten hem redden.

allmers *half in een ijltoestand* Absoluut!

Zo'n kostbaar leven! Zo'n kostbaar leven!

Hij gaat snel door de tuin naar beneden.

tweede bedrijf

Een klein, smal dal in het bos van Allmers beneden aan het strand. Links oude, hoge bomen die over de plek hellen. Over de heuvelrij op het achtertoneel stroomt een beek die tussen de stenen aan de rand van het bos verloren gaat. Langs de beek slingert een pad. Rechts staat hier en daar een boom waartussen de fjord glinstert. Op de hoek op het voortoneel een botenhuisje met een boot die is opgetrokken. Onder de oude bomen links staat een tafel met een bank en een paar stoelen, allemaal gemaakt van dunne berkenstammetjes. Het is een sombere, regenachtige dag met lage, overdrijvende mistbanken.

Alfred Allmers, als voorheen gekleed, zit op de bank en steunt zijn armen op de tafel. Voor hem ligt zijn hoed. Hij staart onbeweeglijk en afwezig voor zich uit over het water. Kort daarop komt Asta Allmers over het bospad omlaag. Ze heeft een opengeklapte paraplu bij zich.

asta gaat stilletjes en behoedzaam naar hem toe Je moet niet hier beneden in dit grauwe weer zitten, Alfred.

allmers knikt langzaam zonder te antwoorden

asta *klapt de paraplu dicht* Ik heb je overal gezocht.

allmers *wezenloos* Dank je.

asta *pakt een stoel en gaat bij hem zitten* Zit je al lang hier beneden? De hele tijd?

allmers *geeft geen antwoord. Een poosje later zegt hij* Nee, ik kan het niet vatten. Het lijkt zo onmogelijk... Dit alles hier.

asta *legt meelevend haar hand op zijn arm* Arme Alfred.

allmers *staart haar aan* Is dit werkelijk waar, Asta? Of ben ik gek geworden? Of droom ik alleen maar? O, was het maar een droom!

Stel je voor hoe zalig ik wakker zou worden!

asta Ach, kon ik je maar wakker maken.

allmers *kijkt uit over het water* Wat ziet de fjord er vandaag onbarmhartig uit. Zwaar en futloos ligt ze erbij. Zo grauw als lood... met een gele glans... waar de regenwolken in weerspiegelen.

asta *smekend* Ach, Alfred, zit niet over de fjord uit te staren!

allmers *zonder naar haar te luisteren* Op het oppervlak, ja. Maar in het diepe... daar is de sterke onderstroom...

asta *angstig* In hemelsnaam... denk niet aan het diepe!

allmers *kijkt haar mild aan* Denk je soms dat hij daar nog ligt, Asta? Hij ligt daar niet, hoor. Geloof dat maar niet. Want je weet hoe sterk de stroom de fjord uit trekt. Recht naar zee.

asta *werpt zich snikkend aan de tafel met de handen voor haar gezicht* O God... O God!

allmers *somber* Daarom is kleine Eyolf nu ver... ver weg van ons.

asta *kijkt hem smekend aan* Ach, Alfred zeg zoiets toch niet!

allmers Jawel, je kunt het zelf uitrekenen.

Zo slim als jij bent... In achtentwintig... negenentwintig uur... laat 'ns kijken...!

Laat 'ns kijken...!

asta *schreeuwt en houdt haar handen tegen haar oren* Alfred...!

allmers *klemt zijn handen hard om de tafel* Kun jij de zin van zoiets vatten?

asta *kijkt hem aan* Van wat?

allmers Van wat mij en Rita is aangedaan.

asta De zin ervan?

allmers *ongeduldig* Ja, de zin, zeg ik. Want er moet toch een zin achter steken. Achter het leven, het bestaan... het lot kan toch zeker niet zo zinloos zijn.

asta Ach, wie kan nou met zekerheid iets over die dingen zeggen, liefste
Alfred?

allmers *lacht bitter* Nee, nee, daar heb je inderdaad gelijk in. Misschien is
het ook allemaal maar toeval. Gaan de dingen hun eigen weg, als een
drijvend scheepswrak zonder roer. Dat kan inderdaad mogelijk zijn... Daar
lijkt het tenminste op.

asta *peinzend* Wat als het alleen maar zo lijkt...?

allmers *heftig* Kun jij het dan soms voor mij ontrafelen? Want ik kan het
niet. *zachter*

Hier staat Eyolf op de drempel van het leven. Met oneindig veel
mogelijkheden als bagage. Schitterende mogelijkheden wellicht. Hij zou
mijn bestaan met trots en vreugde vullen. En dan is er alleen maar een maf,
oud wijf voor nodig dat hier in huis komt... en een hond in een buidel laat
zien...

asta We weten toch helemaal niet hoe het in feite is gebeurd.

allmers Jawel, dat weten we wel. De jongens zagen haar de fjord wegroeien.
Ze zagen Eyolf in z'n eentje op het uiterste einde van de aanlegsteiger staan.
Ze zagen hoe hij haar nastarde... Hoe het leek alsof hij duizelig werd.

trillend En toen zagen ze dat hij voorover viel... en verdween.

asta Ja, ja. Desondanks...

allmers Ze heeft hem de diepte ingesleurd.

Ik weet het zeker.

asta Maar lieve Alfred, waarom zou ze?

allmers Zie je... dat is het punt! Waarom zou ze? Er kan geen wraak achter steken. Er viel niets goed te maken, bedoel ik. Eyolf heeft haar helemaal geen kwaad aangedaan. Haar niet nageroepen. Of stenen naar de hond gegooid. Tot gisteren had hij haar of de hond nog nooit gezien. Geen wraak dus. Zo absurd, dit alles. Zo absoluut zinloos, Asta... Desalniettemin komt het de wereldorde goed van pas.

asta Heb je er met Rita over gesproken?

allmers *schudt het hoofd* Ik dacht dat ik er beter met jou over kon praten.

ademt zwaar En ook over al het andere.

Asta pakt haar naaispullen en een klein pakje in papier gewikkeld uit haar zak. Allmers zit er afwezig bij en kijkt toe.

Wat heb je daar, Asta?

asta *pakt zijn hoed* Wat zwarte band.

allmers O, is dat nodig?

asta Rita heeft het me gevraagd. Mag ik?

allmers Ach ja, wat mij betreft.

Ze naait de zwarte band om zijn hoed. Hij kijkt haar aan.

allmers Waar is Rita?

asta Ze maakt boven een ommetje in de tuin, geloof ik. Borgheim is bij haar.

allmers *een beetje verwonderd* Echt waar? Is Borgheim er vandaag weer?

asta Ja. Hij is met de middagtrein gekomen.

allmers Dat had ik niet gedacht.

asta *naait* Hij was zo dol op Eyolf.

allmers Borgheim is een trouwe ziel, Asta.

asta *vertederd* Ja, hij is zeker trouw. Dat staat vast.

allmers *kijkt haar aan* In wezen hou je van hem.

asta Ja, dat is zo.

allmers Maar desondanks kun je niet tot een besluit komen...?

asta *onderbreekt hem* Ach, lieve Alfred, heb het daar niet over!

allmers Goed, goed... maar vertel me dan waarom je niet...?

asta O nee! Ik smEEK het je. Vraag me dat echt niet. Want het is zo pijnlijk

voor me, snap je.... Zo. Je hoed is klaar.

allmers Dank je.

asta Nou, geef me je linkerarm.

allmers Moet die ook een band hebben?

asta Ja, zo hoort 't nou eenmaal.

allmers O... doe wat je wilt.

Ze komt dichterbij zitten en begint te naaien.

asta Hoe je arm stil. Anders steek ik je.

allmers *met een flauwe glimlach* Het is precies zoals vroeger.

asta Ja, vind je ook niet?

allmers Toen je een klein meisje was, zat je er ook zo bij en verstelde je mijn kleren.

asta Zo goed als ik kon, ja.

allmers Het eerste wat je voor me naaide, was ook een zwarte band.

asta Echt waar?

allmers Om mijn studentenmuts. Toen vader stierf.

asta Heb ik die toen genaaid? Tjee, dat herinner ik me niet.

allmers Ach nee. Je was toen ook zo klein.

asta Ja, toen was ik klein.

allmers En twee jaar later... toen we je moeder verloren... toen naaide je ook voor mij een grote armband.

asta Ik vond dat het zo moest.

allmers *streelt haar hand* Ja, dat moest inderdaad ook zo, Asta... En toen we zo alleen op de wereld waren, wij twee... Ben je al klaar?

asta Ja. *legt haar naaispullen bij elkaar* In feite was het voor ons toch een heerlijke tijd, Alfred. Wij twee alleen.

allmers Ja, dat was het. Hoe zwaar het ook was.

asta Voor jou was het zwaar.

allmers *levendig* Maar voor jou was het ook niet makkelijk, Asta...

glimlacht Mijn lieve, trouwe... Eyolf.

asta Hè... herinner me niet aan dat domme gedoe met die naam.

allmers Als je een jongen was geweest, had je Eyolf geheten.

asta Ja, als, ja. Maar toen jij ging studeren... *glimlacht onwillekeurig* Dat jij zo kinderachtig kon zijn.

allmers Ik... kinderachtig!

asta Ja, nu ik eraan terugdenk. Want jij schaamde je dat je geen broer had.

Alleen maar een zus.

allmers Nee, dat was jij. Jij schaamde je.

asta Ach ja, een beetje, ik ook misschien. Volgens mij had ik op de een of andere manier medelijden met je....

allmers Ja, dat had je ook. Je haalde mijn oude kleren te voorschijn die ik als jongen had gedragen...

asta Je mooie zondagse kleren, ja. Weet je nog, de blauwe blouse en de kniebroek?

allmers *laat zijn blik op haar rusten* Ik herinner me nog goed dat jij ze aantrok en erin rondliep.

asta Ja, maar dat deed ik alleen maar als we thuis met z'n tweeën waren.

allmers Hoe serieus en belangrijk we onszelf toen vonden. En ik noemde je toen altijd Eyolf.

asta Dit heb je toch nooit aan Rita verteld, Alfred?

allmers Ik geloof dat ik het haar een keertje heb verteld.

asta Nee maar, hoe kon je dat doen, Alfred!

allmers Ach, weet je... je vertelt je vrouw alles... bijna alles.

asta Ja, ik veronderstel dat men zoiets doet.

allmers *alsof hij wakker wordt, slaat zijn hand tegen zijn voorhoofd en springt overeind* Ach, ik zit hier en...

asta *staat op, kijkt hem bezorgd aan* Wat is er?

allmers Ik was hem bijna vergeten. Compleet vergeten.

asta Eyolf!

allmers Ik zit hier en zwelg in herinneringen. En hij is er niet bij.

asta Jawel, Alfred... kleine Eyolf staat achter dit alles.

allmers Hij was er niet. Hij glipte weg uit mijn geheugen. Uit mijn gedachten. Ik zag hem geen moment voor me terwijl we zaten te praten.

Vergat hem compleet de hele tijd.

asta Maar je moet ook van je verdriet een beetje afstand nemen.

allmers Nee, nee, nee... dat is precies wat ik niet moet doen! Daar heb ik het recht niet toe. Het recht niet toe... En ook het hart niet. *gaat geagiteerd naar rechts* Ik moet gewoon daar zijn, waar hij ligt, en drijft, beneden in de diepte.

asta *loopt hem achterna, houdt hem tegen* Alfred... Alfred! Ga niet naar het water!

allmers Ik moet naar hem toe. Laat me los, Asta! Ik ga de boot halen.

asta *bang* Ga niet naar het water, zeg ik!

allmers *geeft toe* Nee, nee... ik ga niet. Laat me maar.

asta *leidt hem naar de tafel* Je moet afstand nemen van je gedachten, Alfred.

Kom hier en ga zitten.

allmers *wil op de bank gaan zitten* Ja, ja... zoals je wilt.

asta Nee. je moet niet daar gaan zitten.

allmers Jawel, laat me.

asta Nee, niet doen! Want dan zit je weer over de fjord uit te staren... *duwt hem op een stoel met de rugleuning naar rechts* Zo. Nu zit je goed. *gaat zelf op de bank zitten* En nu gaan we weer wat met elkaar praten.

allmers *ademt hoorbaar* Het doet goed het verdriet even te vergeten.

asta Je moet het vergeten, Alfred.

allmers Maar als ik dat kan, vind je dan niet dat ik afschuwelijk slap en laks ben?

asta O nee. Je kunt niet constant rond een en dezelfde gedachte blijven draaien.

allmers Ja, dat zou ik niet kunnen. Voordat je bij me kwam, wentelde ik me hier vreselijk in dat plagende, knagende verdriet.

asta Ja?

allmers En wil je wel geloven, Asta... Hm...

asta Nou?

allmers In mijn ondraaglijke pijn bekwam mij de vraag wat we vandaag zouden eten.

asta *kalmerend* Ja, als het je rust gaf, dan...

allmers Ja, inderdaad... ik geloof dat het op de een of andere manier rust gaf. *reikt haar zijn hand over de tafel heen* Wat goed dat ik jou heb, Asta.

Daar ben ik zo blij om. Blij, blij...

in mijn verdriet.

asta *kijkt hem ernstig aan* Je moet in de eerste plaats blij zijn dat je Rita hebt.

allmers Ja, dat spreekt vanzelf. Maar Rita is geen familie. Het is niet hetzelfde als een zus hebben.

asta *gespannen* Dat zeg jij, Alfred?

allmers Ja, onze familie is iets apart. *half schertsend* Onze namen beginnen allemaal met een zachte klinker. Weet je nog hoe vaak we het daarover hadden? En heel onze familie... is ook arm. En we hebben allemaal dezelfde ogen.

asta Vind je dat ook van mij...?

allmers Nee, jij lijkt absoluut op je moeder.

Je lijkt niet op ons. Niet eens op vader. Desalniettemin...

asta Desalniettemin...?

allmers Ik geloof dat het feit dat wij samenleefden ons naar elkaars beeld heeft gevormd. Geestelijk gezien, bedoel ik.

asta *warm, geëmotioneerd* Dat moet je niet zeggen, Alfred. Ik heb me naar jou gevormd, ik alleen. Jij bent het aan wie ik alles te danken heb... al het goede in de wereld.

allmers *schudt het hoofd* Jij hebt helemaal niets aan mij te danken, Asta. Integendeel...

asta Ik heb alles aan jou te danken! Dat moet je weten. Geen enkel offer was voor jou te zwaar...

allmers *onderbreekt haar* Ach wat... offer! Kom daar niet mee aanzetten... Ik heb gewoon van je gehouden, Asta. Vanaf dat je een kind was. *na een*

korte pauze Ik heb altijd het gevoel gehad dat ik veel onrecht bij je moest goedmaken.

asta *verbaasd* Onrecht?! Jij?

allmers Niet wat ik heb gedaan. Maar...

asta Maar...?

allmers Vader.

asta *komt half overeind van de bank* Vader...! *gaat weer zitten* Wat bedoel je daarmee, Alfred?

allmers Vader was voor jou nooit echt aardig.

asta *heftig* Dat moet je niet zeggen!

allmers Jawel, want het is waar. Hij hield niet van je. Niet zoals hij van je hoorde te houden.

asta *ontwikkend* Nee, misschien niet zoals hij van jou hield. Dat valt te begrijpen.

allmers *gaat door* Hij was ook vaak hard tegen je moeder. De laatste jaren in ieder geval.

asta *zacht* Moeder was ook veel, veel jonger dan hij. Vergeet dat niet.

allmers Denk jij dat ze niet echt bij elkaar pasten?

asta Misschien was dat zo.

allmers Ja, maar desondanks... Vader was anders altijd zachtaardig en hartelijk... Tegenover iedereen zo vriendelijk...

asta *zachtjes* Moeder was ook niet altijd zoals ze hoorde te zijn.

allmers Je moeder!

asta Misschien niet altijd.

allmers Tegenover vader bedoel je?

asta Ja.

allmers Daar heb ik nooit iets van gemerkt.

asta *vechtend tegen de tranen, komt overeind* Ach, lieve Alfred... laat hen met rust... die van ons heen zijn gegaan.

Ze gaat naar rechts.

allmers *staat op* Ja, laat hen met rust. *handenwringend* Maar degenen die van ons heen zijn... die laten ons niet met rust, Asta.

's Nachts noch overdag.

asta *kijkt hem warm aan* Mettertijd doet alles een beetje minder pijn, Alfred.

allmers *kijkt haar hulpeloos aan* Denk je dat? Maar hoe ik deze eerste afschuwelijke dagen moet overleven... *schor* Nee, ik zou het niet weten.

asta *smekend, legt haar handen op zijn schouders* Ga omhoog naar Rita. Ik smeeek het je...

allmers *heftig, wendt zich af* Nee, nee, nee... vraag me dat niet! Want ik kan het niet, begrijp je. *rustiger* Laat me hier bij jou blijven.

asta Ja, ik ga niet bij je weg.

allmers *pakt haar hand en houdt hem vast* Dank je! *kijkt een tijdje uit over de fjord* Waar is mijn kleine Eyolf nu? *glimlacht somber naar haar* Kun jij me dat vertellen... jij, mijn grote, slimme Eyolf? *schudt het hoofd* Niemand op de hele wereld kan dat. Het enige afschuwelijke wat ik weet is dat ik hem niet meer heb.

asta *kijkt omhoog naar links en trekt haar hand terug* Ze komen.

Mevrouw Allmers en ingenieur Borgheim komen het bospad omlaag, zij voorop, hij erachter. Zij is in het donker gekleed met een zwarte sluier over het hoofd. Hij heeft een paraplu onder zijn arm.

allmers *loopt hen tegemoet* Hoe gaat het met je, Rita?

rita *loopt hem voorbij* O, vraag het me niet.

allmers Waarom kom je hier?

rita Kijken hoe het met je is. Wat ben je aan het doen?

allmers Niets. Asta is bij me gekomen.

rita Ja, maar voordat Asta kwam? Je bent de hele ochtend weggeweest.

allmers Ik heb hier gezeten en over het water uitgekeken.

rita Brr... dat je dat kunt!

allmers *ongeduldig* Ik ben nu het liefst alleen!

rita *loopt onrustig rond* Zo stil zitten! Op een en dezelfde plek!

allmers Ik hoef nergens heen te gaan.

rita Ik kan het nergens uithouden. Hier nog het minst van alles... met de fjord pal voor je.

allmers Juist omdat de fjord zo vlakbij is.

rita *tegen Borgheim* Vind je niet dat hij met ons naar boven moet komen?

borgheim *tegen Allmers* Ik geloof dat het beter voor u zou zijn.

allmers Nee, nee... laat me liever blijven waar ik ben.

rita Dan blijf ik bij je, Alfred.

allmers Nou ja, je doet maar... Blijf ook, Asta.

asta *fluistert tegen Borgheim* Laat ze alleen!

borgheim *met een begrijpende blik* Asta... zullen we een stukje... langs het strand gaan? Voor de allerlaatste keer?

asta *pakt haar paraplu* Ja, kom. Laten we een stukje gaan wandelen.

Asta en Borgheim gaan samen achter het botenhuisje af. Allmers drentelt wat rond.

Dan gaat hij op het voortoneel links op een steen onder de bomen zitten. Rita komt dichterbij en staat met gevouwen handen voor hem.

rita Kun jij de gedachte bevatten, Alfred...

dat we Eyolf verloren hebben?

allmers *kijkt somber naar de grond* We moeten aan die gedachte wennen.

rita Dat kan ik niet. Dat kan ik niet.

Dat gruwelijke beeld zal mij m'n hele leven voor de geest staan.

allmers *kijkt op* Wat voor beeld? Wat heb je gezien?

rita Zelf heb ik niets gezien. Alleen maar horen vertellen. O...!

allmers Vertel het liever meteen.

rita Ik ging met Borgheim omlaag naar de aanlegsteiger...

allmers Wat wou je daar?

rita De jongens vragen hoe het gebeurd was.

allmers Dat weten we toch.

rita Nu weten we meer.

allmers Wat dan?

rita Het is niet waar dat hij meteen verdween.

allmers Zeggen ze dat nu?

rita Ja, ze zeiden dat ze hem beneden op de bodem zagen liggen. Diep in het heldere water.

allmers *tandenknarsend* En ze hebben hem niet gered!

rita Ze konden het misschien niet.

allmers Ze kunnen zwemmen... allemaal... Zeiden ze hoe hij erbij lag?

rita Ja. Ze zagen dat hij op zijn rug lag.

Met zijn ogen wijdopen.

allmers Zijn ogen wijdopen. Maar helemaal stil?

rita Ja, helemaal stil. En toen kwam er iets dat hem meenam. Ze noemden het de onderstroom.

allmers *knikt traag* Dat was dus het laatste wat ze van hem zagen.

rita *door tranen verstikt* Ja.

allmers *met doffe stem* En nooit... nooit krijgt iemand hem meer te zien.

rita *klaaglijk* Dag en nacht zal ik hem voor me zien zoals hij daar beneden lag.

allmers Met zijn ogen wijdopen.

rita *huiverend* Ja, met zijn ogen wijdopen.

Ik zie ze! Ik zie ze voor me!

allmers *komt langzaam overeind en kijkt haar kalm, maar dreigend aan* Was het 't boze oog, Rita?

rita *trekt bleek weg* Het boze...!

allmers *gaat dicht naar haar toe* Was het 't boze oog dat omhoogstaarde?

Daar beneden vanuit de diepte?

rita *wijkt achteruit* Alfred...!

allmers *gaat achter haar aan* Geef antwoord! Was het 't boze kinderoog?

rita *schreeuwt* Alfred! Alfred!

allmers Nu hebben we gekregen... wat jij wenste, Rita.

rita Ik! Wat heb ik gewenst?

allmers Dat Eyolf er niet meer zou zijn.

rita Nooit van z'n leven heb ik dat gewenst! Dat Eyolf niet tussen ons in zou staan... dat heb ik gewenst.

allmers Nou ja... van nu af aan doet hij dat ook niet meer.

rita *zacht, staart voor zich uit* Wellicht van nu af aan meer dan ooit. *Krimpt ineen* O, dat afschuwelijke beeld!

allmers *knikt* Het boze kinderoog, ja.

rita *angstig, wijkt achteruit* Laat me, Alfred!

Ik ben bang van jou! Zo heb ik je nog nooit gezien.

allmers *kijkt haar strak en kil aan* Verdriet maakt iemand kwaadaardig en lelijk.

rita *angstig, maar desondanks opstandig* Zo voel ik me ook.

Allmers gaat naar rechts en kijkt uit over de fjord. Rita gaat aan de tafel zitten. Korte pauze.

allmers *draait zijn gezicht naar haar toe* Jij hebt nooit helemaal van hem gehouden. Nooit!

rita *kil, beheerst* Eyolf wilde me nooit in zijn hart sluiten.

allmers Omdat jij het niet wilde.

rita O, jawel. Ik wilde het maar al te graag. Maar iemand stond mij in de weg. Van begin af aan.

allmers *draait zich helemaal om* Ik stond jou in de weg, bedoel je?

rita O nee. Niet van het begin af aan.

allmers *komt dichterbij* Wie dan?

rita Zijn tante.

allmers Asta?

rita Ja. Asta heeft voor mij de weg versperd.

allmers Vind je dat, Rita?

rita Ja, Asta... zij palmde hem in... vanaf het moment dat het gebeurde... het ongeluk.

allmers Als ze dat deed, dan deed ze het uit liefde.

rita *heftig* Precies! Ik kan het niet uitstaan iemand met een ander te moeten delen! Niet in de liefde!

allmers We hadden hem beiden in liefde moeten delen.

rita *kijkt hem honend aan* Wij? Jij hebt in feite ook nooit echt van hem gehouden, Alfred.

allmers *kijkt haar verbaasd aan* Ik heb nooit...!

rita Nee, dat heb je niet. Vroeger hield je alleen van je boek... over de verantwoordelijkheid.

allmers *luid* Ja, dat was zo. Maar uitgerekend dat... heb ik voor Eyolf opgeofferd.

rita Niet uit liefde.

allmers Waarom dan, bedoel je?

rita Omdat je verteerd werd door een gebrek aan zelfvertrouwen. Omdat je begon te twijfelen of je in deze wereld wel een roeping had om voor te leven.

allmers *vorsend* Heb je er iets van bij mij gemerkt?

rita O ja... beetje bij beetje. Daarna had je behoefte aan iets nieuws, dat jou zou kunnen opvullen... Ik was voor jou ongetwijfeld niet meer voldoende.

allmers Dat is de wet van de verandering, Rita.

rita Daarom wilde je van de arme, kleine Eyolf een wonderkind maken.

allmers Dat wou ik niet. Ik wilde een gelukkig mens van hem maken. Dat is het enige wat ik wou.

rita Maar niet uit liefde. Ga bij jezelf te rade! *enigszins schuchter* Onderzoek alles wat je eronder en erachter hebt begraven.

allmers *mijdt haar blik* Je probeert de zaak te ontwijken.

rita Jij ook.

allmers *kijkt haar aandachtig aan* Als dat 't is wat je denkt dan maakte ons kind in feite nooit deel van ons uit.

rita Nee. Niet met onze volledige liefde.

allmers Desondanks rouwen we hier bitter over hem.

rita *bitter* Ja, raar nietwaar? We rouwen over een kleine, vreemde jongen.

allmers *barst uit* Noem hem geen vreemde!

rita *schudt somber haar hoofd* Wij hebben de jongen nooit voor ons gewonnen, Alfred. Ik niet. En jij ook niet.

allmers *handenwringend* En nu is het te laat! Te laat!

rita Echt hopeloos... dit allemaal.

allmers *vliegt plotseling op* Jij bent hier schuld aan!

rita *komt overeind* Ik?!

allmers Ja, jij! Het is jouw schuld dat hij was... zoals hij was! Het is jouw schuld dat hij zichzelf in het water niet kon redden.

rita *afwerend* Alfred... dat moet je mij niet verwijten!

allmers *steeds radelozer* Jawel, jawel, dat doe ik wel! Jij was het die de baby op tafel aan zijn lot overliet.

rita Hij lag zo kalm op zijn kussen. Hij sliep zo rustig. Jij had beloofd op het kind te letten.

allmers Ja, dat had ik. *laat zijn stem dalen* Maar toen kwam jij, jij, jij... en je verleidde me bij je te komen.

rita *kijkt hem uitdagend aan* O, geef toe dat je het kind en alles om je heen was vergeten.

allmers *met onderdrukte razernij* Ja, dat is waar. *zachter* Ik was het kind vergeten... in jouw armen!

rita *opgewonden* Alfred! Alfred... je bent walgelijk!

allmers *zachtjes, balt zijn vuist tegen haar*

Op dat moment heb jij de kleine Eyolf ter dood veroordeeld.

rita *wild* Jij ook! Jij ook... als dat zo is!

allmers O ja... roep mij maar ter verantwoording... als je dat zo graag wilt.

We hebben allebei een misdaad begaan... Daarom was Eyolfs dood een represaille.

rita Een represaille?

allmers *beheerster* Een gerechtelijk vonnis over jou en mij. Nu hebben we gekregen wat we hebben verdiend. Met ons laffe, heimelijke geweten lieten we ons angst inboezemen terwijl hij nog leefde. We konden er niet tegen toe te zien hoe... hoe hij zich voortsleepte.

rita *zachtjes* Met z'n kruk.

allmers Ja, precies. En dat wat wij nu ons verdriet en ons verlies noemen...
is een knagend geweten, Rita. Niets anders.

rita *staart hem radeloos aan* Ik denk dat dit alleen maar tot wanhoop kan
leiden... wellicht tot waanzin voor ons allebei. Want wij kunnen dit nooit...
nooit meer goedmaken.

allmers *bevangen door een kalmer gemoed*
Ik droomde over Eyolf vannacht. Ik dacht dat ik hem op de aanlegsteiger
zag klimmen.
Hij kon rennen, net zoals de andere jongens. Er was hem dus niets
overkomen. Het een noch het ander. De verstikkende werkelijkheid was dus
gewoon een droom, dacht ik.
O, hoe ik Hem prees en dankte... *houdt zich in* Hm...

rita *kijkt hem aan* Wie?

allmers *ontwijkend* Wie...?

rita Ja, wie heb je bedankt en geprezen?

allmers *afwijzend* Ik droomde, zei ik je...

rita Iemand, in wie je zelf niet gelooft?

allmers Het kwam gewoon over me heen.
Ik sliep, weet je...

rita *verwijtend* Je had geen twijfel bij me moeten zaaien, Alfred.

allmers Was het beter geweest als ik je met lege illusies door het leven had laten gaan?

rita Voor mij zou het beter zijn geweest.

Dan had ik ergens troost kunnen vinden.

Nu loop ik rond en weet niet wat voor of achter is.

allmers *kijkt haar scherp aan* En als je de keuze had gehad... Als je Eyolf kon volgen naar waar hij nu is...?

rita Ja? Wat dan?

allmers Als je absoluut zeker was geweest dat je hem terug zou vinden... hem zou leren kennen... hem begrijpen...?

rita Ja, ja, wat dan?

allmers Zou je uit vrije wil de sprong naar hem maken? Uit vrije wil dit alles hier achterlaten? Van het hele aardse leven afstand doen? Zou je dat doen, Rita?

rita *zachtjes* Nu meteen?

allmers Ja, vandaag nog. Nu. Geef antwoord. Zou je dat doen?

rita *aarzelend* O, ik weet het niet, Alfred.

Nee, ik geloof dat ik eerst een tijd hier bij jou zou willen zijn.

allmers Ter wille van mij?

rita Ja, alleen ter wille van jou.

allmers Maar dan daarna? Zou je dan...?

Geef antwoord!

rita Wat moet ik daarop antwoorden? Ik kan niet van jou weggaan. Nooit!

Nooit!

allmers Maar als ik naar Eyolf zou gaan?

En dat jij absoluut zeker zou weten dat je daar hem en mij zou vinden? Zou je dan naar ons toe komen?

rita Dat zou ik zeker doen. O, zo graag!

Zo graag! Maar...

allmers Nou?

rita *kreunt zachtjes* Ik zou het niet kunnen... dat voel ik. Nee, nee, ik zou het absoluut niet kunnen! Al wordt me de hele hemel beloofd!

allmers Ik ook niet.

rita Nee, nietwaar, Alfred! Jij zou het ook niet kunnen, jij ook niet!

allmers Nee. Want wij levenden horen hier op aarde thuis.

rita Ja, hier is het soort geluk dat wij begrijpen.

allmers *duister* Ach, geluk... geluk, jij...

rita Je bedoelt dat we nooit... nooit meer het geluk zullen vinden. *kijkt hem vragend aan* Maar stel...? *heftig* Nee, nee, ik durf het niet te zeggen! Niet eens te denken.

allmers Jawel, zeg het. Zeg het maar, Rita.

rita *aarzelend* Kunnen we niet proberen...? Zou het niet mogelijk kunnen zijn dat we hem kunnen vergeten?

allmers Eyolf vergeten.

rita Berouw en een knagend geweten vergeten, bedoel ik.

allmers Zou je dat willen?

rita Ja. Stel dat dat mogelijk is. *barst plotseling uit* Want dit hier... hier kan ik niet meer tegen! O, kunnen we niet iets vinden waardoor we kunnen vergeten!

allmers *schudt het hoofd* Wat zou dat dan moeten zijn?

rita Kunnen we het niet proberen door ver weg te gaan?

allmers Van huis? Jij, die zich nergens anders prettig voelt dan juist hier.

rita We zouden mensen kunnen uitnodigen. Een grote huishouding voeren. Ons in iets storten dat ons kan troosten, afleiding bezorgen.

allmers Zo'n leven is niets voor mij. Nee... dan probeer ik liever mijn werk weer op te pakken.

rita *scherp* Je werk? Dat altijd als een muur tussen ons in heeft gestaan?

allmers *langzaam, kijkt haar strak aan* Van nu af aan zal er altijd een muur tussen ons in staan.

rita Waarom moet dat zo zijn...?

allmers Wie weet of er niet een wijdopen kinderoog ons dag en nacht aanstaart.

rita *zachtjes, huiverend* Zo'n gedachte is vreselijk, Alfred!

allmers Onze liefde is een allesverterende brand geweest. Nu is die uitgeblust...

rita *oneens met hem* Uitgeblust!

allmers *hard* Ze is uitgeblust... in een van ons beiden.

rita *als versteend* En dat waag je tegen mij te zeggen!

allmers *milder* Ze is dood, Rita. Maar zoals ik nu ben, medeplichtig en berouwvol, voel ik voor jou... een vorm van wederopstanding...

rita *fel* Ik ben niet geïnteresseerd in jouw wederopstanding!

allmers Rita!

rita Ik ben een warmbloedig mens! Ik loop niet apatisch rond met vissebloed in m'n aderen. *handenwringend* Levenslang opgesloten... met mijn berouw en een knagend geweten! Opgesloten met iemand die niet langer van mij is, van mij!

allmers Ooit moet het zo eindigen. Rita.

rita Moet het zó eindigen! Wat tussen ons met zoveel hartstocht begon!

allmers Aanvankelijk was het geen hartstocht van mijn kant.

rita Wat voelde je aanvankelijk dan voor mij?

allmers Angst.

rita Dat kan ik begrijpen. Maar hoe heb ik je dan gewonnen?

allmers *met gedempte stem* Je was zo verpletterend mooi, Rita.

rita *kijkt hem onderzoekend aan* Was dat alles? Zeg het, Alfred! Was dat alles?

allmers *met zelfbeheersing* Nee, er was ook nog iets anders.

rita *barst plotseling uit* Ik heb een vermoeden wat dat was! ‘Mijn goud en mijn groene bossen’, zoals jij het zei. Was het niet zo, Alfred?

allmers Ja.

rita *kijkt hem zwaar verwijtend aan* Hoe kon je... hoe kon je het doen!

allmers Ik moest aan Asta denken.

rita *heftig* Asta, ja! Bitter. Het was dus in feite Asta die ons samen heeft gebracht.

allmers Ze wist van niets. Ze vermoedt tot op de dag van vandaag nog steeds niets.

rita *afwijzend* Desalniettemin was het Asta! *glimlacht met een honende zijwaartse blik*

Of nee... kleine Eyolf was het. Kleine Eyolf!

allmers Eyolf...?

rita Ja, noemde je haar vroeger niet Eyolf?

Ik geloof dat je dat ooit hebt gezegd... op dat ene geheime moment. *komt*

dichterbij Herinner je je het... dat verterende, zalige moment, Alfred?

allmers *wijkt met afgrijzen achteruit* Ik herinner me niets! Wil me niets herinneren!

rita *gaat achter hem aan* Dat was op het moment... dat de andere kleine Eyolf invalide werd!

allmers *dof, zoekt steun op de tafel* Als represaille.

rita *dreigend* Ja, als represaille.

Asta en Borgheim komen weer op bij het botenhuisje. Zij heeft een paar waterlelies in haar hand.

rita *beheerst* Zo, Asta... hebben jij en Borgheim het nu uit kunnen praten?

asta O ja... min of meer.

Ze zet de paraplu naast zich neer en legt de bloemen op een stoel.

borgheim Asta was niet erg spraakzaam op onze wandeling.

rita Nee, echt? Alfred en ik hebben het zo samen uit kunnen praten dat...

asta *kijkt hen beiden gespannen aan* Is er dan iets...?

rita ...dat het voor een heel leven voldoende is. *van onderwerp veranderend*

Kom, laten we naar boven gaan, met z'n vieren. We hebben van nu af aan gezelschap nodig. Alfred en ik klaren het niet alleen.

allmers Ja, loop maar vooruit, jullie twee.

Ik moet eerst even met je praten, Asta.

rita *kijkt hem aan* Zo? Nou ja, kom dan maar met mij mee, Borgheim.

Rita en Borgheim gaan het bospad op.

asta *bang* Wat is er aan de hand, Alfred?

allmers *somber* Ik hou het hier niet meer uit.

asta Hier?! Met Rita, bedoel je?

allmers Ja, Rita en ik kunnen niet meer samenleven,

asta *schudt zijn arm* Zoiets afschuwelijks moet je niet zeggen, Alfred.

allmers Het is zoals ik het zeg. We maken elkaar kwaadaardig en lelijk.

asta *pijnlijk bewogen* O... dat had ik nooit verwacht!

allmers Het is vandaag ook pas tot mij doorgedrongen.

asta En nu wil je...! Ja, wat wil je eigenlijk, Alfred?

allmers Ik wil weg van dit allemaal hier.

Ver weg van dit alles.

asta En helemaal alleen zijn op de wereld?

allmers *knikt* Zoals vroeger, ja.

asta Maar jij bent er niet iemand naar om alleen te zijn!

allmers Ach, jawel. Vroeger kon ik het toch ook.

asta Ja, vroeger. Maar toen had je mij bij je.

allmers *wil haar bij de hand pakken* Ja. En naar jou, Asta, keer ik nu weer terug.

asta *ontwijkt hem* Naar mij! Nee, nee, Alfred! Dat is uitgesloten.

allmers *kijkt haar triest aan* Borgheim staat dus toch in de weg?

asta *fel* Nee, nee, dat is het niet! Daar vergis jij je in!

allmers Goed. Dan kom ik terug bij jou... lieve, lieve zus. Ik moet weer terug naar jou. Thuis bij jou om me te reinigen, te louteren van mijn leven met...

asta *verontwaardigd* Alfred... doe Rita geen onrecht aan!

allmers Ik heb haar onrecht aangedaan.

Maar niet hiermee. Ach, weet je nog, Asta! Ons leven samen, jij en ik? Was dat niet één groot feest, van begin tot einde?

asta Jawel, dat was het, Alfred. Maar zoiets kun je niet herbeleven.

allmers *bitter* Bedoel je dat het huwelijk mij onherroepelijk gecorrumpeerd heeft?

asta *kalm* Nee, dat bedoel ik niet.

allmers Laten we dan weer leven zoals we vroeger leefden.

asta *beslist* Dat kan niet, Alfred.

allmers Jawel, dat kan wel. Want de liefde tussen broer en zus...

asta *gespannen* Wat?

allmers ...is de enige relatie die niet onder de wet van de verandering valt.

asta *zachtjes, trillend* Maar wat als die relatie niet...

allmers Niet wat?

asta ...niet onze relatie is?

allmers *staart haar verbaasd aan* Niet de onze? Wat bedoel je daarmee,
liefste?

asta Ik kan het je beter meteen vertellen, Alfred.

allmers Ja, ja, zeg het dan!

asta De brieven van mijn moeder... Die, die in de map liggen...

allmers Ja, en?

asta Pak ze en lees ze... als ik vertrokken ben.

allmers Waarom zou ik?

asta *vecht tegen zichzelf* Nou, dan zul je zien...

allmers Wat?

asta ...dat ik het recht niet heb je vaders naam te dragen.

allmers *wankelt achteruit* Asta! Wat zeg je me nou!

asta Lees de brieven. Dan zul je het zien.

En het begrijpen... En het misschien vergeven... ook mijn moeder.

allmers *slaat zijn handen voor zijn gezicht* Dit kan ik niet begrijpen. Dat kan
ik niet geloven. Jij, Asta... jij bent dus niet...

asta Je bent niet mijn broer, Alfred.

allmers *snel, bijna uitdagend, kijkt haar aan* En, wat verandert dat eigenlijk aan onze relatie? In wezen niets.

asta *schudt het hoofd* Dat verandert alles, Alfred. Onze relatie is niet die van broer en zus.

allmers Nee, nee. Maar ze blijft heilig. En zal altijd heilig blijven.

asta Vergeet niet... dat ze onder de wet van verandering valt... zoals je zo-even zei.

allmers *kijkt haar onderzoekend aan* Bedoel je daarmee dat...?

asta *kalm en warm* Geen woord meer... liefste, liefste Alfred... *pakt de bloemen van de stoel* Zie je die waterlelies?

allmers *knikt traag* Dat is de soort die hoog opschiet... diep beneden van de bodem.

asta Ik heb ze bij het meertje geplukt. Daar waar het in de fjord uitmondt.
reikt ze hem aan Wil je ze hebben, Alfred?

allmers *pakt ze aan* Dank je.

asta *met tranen in haar ogen* Het is de laatste groet voor jou van... van kleine Eyolf.

allmers *kijkt haar aan* Van Eyolf daarbuiten? Of van jou?

asta *zachtjes* Van ons beiden. *pakt de paraplu* Kom mee omhoog naar Rita.

Ze gaat het bospad op.

allmers *neemt zijn hoed van tafel en fluistert somber* Asta. Eyolf. Kleine

Eyolf...!

Hij vergezelt haar op het pad.

derde bedrijf

Een met struiken begroeide hoogte in Allmers tuin. Op de achtergrond een steile rotswand met een reling en aan de linkerzijde traptreden omlaag. Een weids uitzicht over de fjord die diep beneden ligt. Bij de reling een vlaggemast met touw, maar zonder vlag. Op het voortoneel rechts een tuinhuis, bedekt met slingerplanten en wilde druiven. Ervoor een bank. Het is een late zomeravond met een heldere hemel. De schemering valt in.

Asta zit op de bank met haar handen in haar schoot. Ze heeft een overjas aan en een hoed op, haar parasol heeft ze naast zich en over haar schouder heeft ze een kleine reistas met een riem.

Borgheim komt op van het achtertoneel links. Ook hij heeft een reistas over zijn schouder. Over zijn arm heeft hij een opgerolde vlag.

borgheim *zijn blik valt op Asta* Ah, hierboven zit je dus!

asta Ik kijk voor de laatste keer over de fjord uit.

borgheim Dan is het goed dat ik ook even hierboven kwam kijken.

asta Was je naar me op zoek?

borgheim Ja. Ik wil graag afscheid van je nemen... voor deze keer. Niet voor het laatst, hoop ik.

asta *glimlacht flauwtjes* Je bent volhardend.

borgheim Dat moet een wegebouwer ook zijn.

asta Heb je Alfred gezien? Of Rita?

borgheim Ik heb ze allebei gezien.

asta Samen?

borgheim Nee. Ieder afzonderlijk.

asta Wat ga je met de vlag doen?

borgheim Rita heeft me gevraagd hem te hijsen.

asta De vlag hijsen, nu?

borgheim Op halfmast. Hij moet dag en nacht wapperen, zei ze.

asta *zucht* Arme Rita. En arme Alfred.

borgheim *is met de vlag bezig* Kun je het over je hart verkrijgen nu te vertrekken? Ja, ik vraag maar, want ik zie dat je reisvaardig bent.

asta *met een lage stem* Ik moet vertrekken.

borgheim Tja, als het moet dan...

asta Jij vertrekt toch ook vannacht.

borgheim Ik moet. Ik ga met de trein. Neem jij die ook?

asta Nee, ik neem de boot.

borgheim *werpt een blik naar haar* Ieder zijn eigen weg dus.

asta Ja.

Ze kijkt naar hem, terwijl hij de vlag op halfmast zet. Als hij klaar is, gaat hij naar haar toe.

borgheim Asta... je kunt je niet voorstellen hoeveel verdriet ik over kleine Eyolf heb.

asta *kijkt naar hem op* Ja, ik weet dat je dat hebt.

borgheim Het doet zo'n pijn. Want in feite is het niets voor mij, verdriet.

asta *richt haar blik op de vlag* Mettertijd gaat het voorbij... alles. Al het verdriet.

borgheim Alles? Geloof jij dat?

asta Net zoals een regenbui. Als je eenmaal ver weg bent...

borgheim Dat moet dan heel ver weg zijn.

asta Je moet ook die grote, nieuwe weg aanleggen.

borgheim Niemand helpt me daarbij.

asta Er is altijd iemand.

borgheim *schudt het hoofd* Niemand. Niemand om het plezier mee te delen.

Want het is het plezier waar het om draait.

asta Niet het zweet en het ongemak?

borgheim Onzin... dat kun je makkelijk in je eentje aan.

asta Maar plezier... dat moet je met iemand delen, bedoel je?

borgheim Ja, wat is geluk anders dan blij zijn?

asta Ja... daar zit iets in.

borgheim Natuurlijk kun je plezier ook een tijdje in je eentje beleven. Maar

niet op den duur. Nee, plezier, daarvoor moet je met z'n tweeën zijn.

asta Alleen met z'n tweeën? Niet met meerderen? Niet met velen?

borgheim Nou, kijk... dat is een ander soort plezier... Asta... kun je je er

echt niet toe zetten geluk en plezier en... en zweet en ongemak... met één

iemand alleen te delen?

asta Ik heb het geprobeerd... één keer.

borgheim Heb je dat?!

asta Ja, al die tijd met mijn broer... toen

Alfred en ik samenwoonden.

borgheim Met je broer, ja. Dat is toch heel iets anders. Ik zou zo'n relatie

eerder vrede dan geluk noemen.

asta Desondanks was het prachtig.

borgheim Ja, zie je... dat was voor jou al prachtig. Maar stel nou... stel dat

hij niet je broer was geweest!

asta *wil opstaan, maar blijft zitten* Dan hadden we nooit samengewoond. Ik was toen een kind. En hij niet veel meer dan een kind.

borgheim *even later* Was het zo prachtig, die tijd?

asta Ja, dat kun je van mij aannemen.

borgheim Heb je toen echt geluk en plezier beleefd?

asta O ja, zo veel. Zo ongelooflijk veel.

borgheim Vertel er wat meer over, Asta.

asta Het waren gewoon de kleine dingen in feite.

borgheim Bijvoorbeeld...? Nou?

asta Bijvoorbeeld de keer dat Alfred examen moest doen. Dat hij het zo goed had gedaan. En toen hij vlak daarna een baan bij een school kreeg. Of toen hij een verhandeling schreef.

En die mij voorlas. Die toen later in een tijdschrift werd gepubliceerd.

borgheim Ik kan me voorstellen dat dat een prachtig, vredig leven moet zijn geweest.

Broer en zus, die het plezier delen. *schudt het hoofd* Ik snap niet dat jouw broer je heeft laten vallen, Asta!

asta *met een onderdrukt gebaar* Alfred trouwde, toch.

borgheim Was het voor jou niet zwaar?

asta Jawel, in het begin. Ik vond dat ik hem daarmee verloren had.

borgheim Nou, gelukkig was het niet zo.

asta Nee.

borgheim Desalniettemin. Dat hij het deed. Trouwen, bedoel ik. Terwijl hij jou voor zich alleen had kunnen behouden!

asta *kijkt voor zich uit* Ik veronderstel dat hij onder invloed van de wet van de verandering stond.

borgheim De wet van de verandering?

asta Alfred noemt het zo.

borgheim Pff... wat een domme wet! Ik geloof voor geen snars in zo'n wet.

asta *staat op* Uiteindelijk ga je erin geloven.

borgheim Nooit van z'n leven! *oprecht* Luister eens, Asta! Wees verstandig... voor deze ene keer. In deze kwestie, bedoel ik...

asta *onderbreekt hem* Nee, nee... laten we niet weer daar op terugkomen!

borgheim *gaat verder zoals eerst* Jawel, Asta... ik kan je onmogelijk zo makkelijk laten vallen. Jouw broer heeft alles gekregen wat hij wenste. Hij leeft zijn leven redelijk tevreden zonder jou. Hij mist je absoluut niet... En dan gebeurt dit... dat in één klap jouw hele situatie hier verandert...

asta *schrikt op* Wat bedoel je daarmee?

borgheim Het kind dat is weggegrist.

Wat anders?

asta *herstelt zich* Kleine Eyolf is weg, ja.

borgheim En wat heb jij daar eigenlijk mee van doen? Die arme jongen heeft jou niet meer nodig. Geen plichten... wat voor taak ook...

asta Ah, ik smeed je, lieve Borgheim... zet me niet zo onder druk!

borgheim Jawel, ik zou gek zijn als ik niet alles zou proberen. Een dezer dagen laat ik de stad achter me. Ik krijg je misschien daar niet te zien. Krijg je misschien een lange, heel lange tijd niet meer te zien. En wie weet wat er ondertussen kan gebeuren?

asta *glimlacht ernstig* Ben jij dan toch bang voor de wet van de verandering?

borgheim Nee, absoluut niet. *lacht bitter* Er valt ook niets te veranderen. Bij jou, bedoel ik. Want je geeft niet veel om mij, merk ik.

asta Je weet heel goed dat ik dat wel doe.

borgheim Ja, maar bij lange na niet genoeg. Niet zoals ik het wil. *heftig* Mijn god, Asta... lieve Asta... Dit is de grootste fout die je maar kunt verzinnen! Daar achter de horizon ligt vandaag of morgen misschien een leven lang geluk op ons te wachten. En we laten het liggen! Denk je niet dat we daar spijt van zullen krijgen, Asta?

asta *rustig* Ik weet het niet. Misschien laten we wel allemaal onze kansen liggen.

borgheim *kijkt haar kalm aan* Dus ik moet mijn wegen alleen bouwen?

asta *warm* Ah, kon ik maar bij je zijn! Je bij al het ongemak helpen. Het plezier met je delen...

borgheim Zou je dat doen... als je het kon?

asta Ja, dat zou ik.

borgheim Maar je kunt het niet?

asta *slaat haar ogen neer* Zou je tevreden zijn als je mij maar half zou hebben?

borgheim Nee. Ik moet je helemaal hebben.

asta *kijkt hem aan en zegt zachtjes* Dat kan ik niet.

borgheim Vaarwel dan, Asta.

Hij wil gaan. Alfred komt van links op het achtertoneel de heuvel op. Borgheim blijft staan.

allmers *nog op de traptreden, wijst en zegt gedempt* Is Rita in het tuinhuis?

borgheim Nee, alleen Asta is hier.

Allmers komt dichterbij.

asta *tegen Allmers* Zal ik naar beneden gaan en haar zoeken? Haar misschien naar boven halen?

allmers *afwerend* Nee, nee, nee... laat maar. *tegen Borgheim* Heb jij de vlag gehesen?

borgheim Ja, Rita vroeg het me. Daarom ben ik hier naar boven gegaan.

allmers En je reist ook vannacht af?

borgheim Ja, vannacht reis ik af.

allmers *met een blik naar Asta* En je hebt je verzekerd van goed reisgezelschap, zie ik.

borgheim *schudt het hoofd* Ik reis alleen.

allmers *verbaasd* Alleen?

borgheim Helemaal alleen.

allmers *afwezig* O, echt?

borgheim En ik blijf alleen.

allmers Dat is afschuwelijk, alleen zijn.

De gedachte alleen al doet me rillen...

asta Maar, Alfred, jij bent toch niet alleen!

allmers Dat kan ook afschuwelijk zijn, Asta.

asta *ongemakkelijk* O, praat niet zo! Zo moet je niet denken!

allmers *zonder naar haar te luisteren* Als je dus niet afreist met...? Als er niets is wat je bindt? Waarom wil je dan niet hier bij mij blijven... en bij Rita?

asta *onrustig* Nee, ik kan niet. Ik moet nu nodig naar de stad.

allmers Alleen maar naar de stad, Asta. Luister je!

asta Ja.

allmers En je belooft gauw weer terug te komen.

asta *snel* Nee, nee, dat kan ik je niet zo een, twee, drie beloven.

allmers Goed. Zoals je wilt. Dan treffen we elkaar in de stad.

asta *smekend* Maar, Alfred je moet toch thuis bij Rita blijven?

allmers *zonder te antwoorden, wendt zich tot Borgheim* Het is voor jou het beste zonder gezelschap af te reizen.

borgheim *onwillig* Hoe komt u daar nu bij!

allmers Je weet nooit wie je misschien nog tegenkomt. Onderweg.

asta *in een opwelling* Alfred!

allmers Het juiste reisgezelschap. Als het te laat is. Te laat.

asta *zachtjes, bevend* Alfred! Alfred!

borgheim *kijkt van de een naar de ander*

Wat betekent dit? Ik begrijp niet...

Rita komt op van links op het achtertoneel.

rita *klagend* Waarom loopt iedereen bij mij weg?

asta *tegen haar* Je wou toch liever alleen zijn, zei je...

rita Ja, maar ik durf niet alleen te zijn. Als het donker wordt is het zo akelig.

Ik zie die grote, wijdopen ogen die me aankijken!

asta *kalm, bekommerd* En als dat zo is, Rita? Voor die ogen hoef je niet bang te zijn.

rita Dat je dat kunt zeggen! Niet bang!

allmers *hartgrondig* Asta, ik smeeek je... alsjebieft... blijf hier... bij Rita!

rita Ja! En bij Alfred! Doe het! Doe het, Asta!

asta *worstelend* Ah, ik zou het zo ontzettend graag willen...

rita Nou, doe het dan! Alfred en ik kunnen niet alleen het verlies en het verdriet verwerken.

allmers *duister* Zeg liever... de pijn en het knagend geweten.

rita Ja, hoe je het ook wilt noemen... wij kunnen het niet alleen dragen, wij met z'n tweeën. O, Asta, ik smeeek het je! Blijf hier en help ons! Blijf bij ons in Eyolfs plaats...

asta *krimpt ineen* Eyolf...!

rita Ja, zou je dat niet graag willen, Alfred?

allmers Als ze het kan en wil.

rita Je noemde haar toch je kleine Eyolf. *grijpt haar hand* Van nu af aan ben je onze Eyolf, Asta! Eyolf, zoals je vroeger was.

allmers *met een onderdrukte beweging* Blijf... en deel je leven met ons, Asta.

Met Rita.

Met mij. Met mij... je broer!

asta *vastbesloten, trekt haar hand terug* Nee.

Ik kan het niet. *draait zich om* Borgheim... hoe laat gaat de boot?

borgheim Zometeen.

asta Dan moet ik aan boord gaan. Ga je met me mee?

borgheim *met gedempte vreugde* Ja, en of!

Ja, ja!

asta Kom dan.

rita *traag* O, zo dus. Je kunt dus niet bij ons blijven.

asta *werpt zich om haar hals* Bedankt voor alles, Rita. *gaat en pakt Allmers bij de hand* Alfred... vaarwel! Met heel mijn hart, vaarwel!

allmers *zachtjes, gespannen* Wat betekent dit, Asta? Het ziet eruit als een vlucht.

asta *met innerlijke angst* Ja, Alfred... het is ook een vlucht.

allmers Een vlucht... voor mij?!

Asta gaat snel op het achtertoneel de traptreden omlaag. Borgheim wuift met zijn hoed en gaat haar acherne. Rita leunt tegen de entree van het tuinhuis.

Allmers loopt opgewonden naar de reling en staart omlaag. Pauze.

allmers Daar komt de boot. Kijk, Rita.

rita Ik durf niet te kijken.

allmers Je durft niet?

rita Nee. Hij heeft een rood oog. En een groen. Grote gloeiende ogen.

allmers Ach, dat zijn alleen maar de lichtjes.

rita Van nu af aan zijn het ogen. Voor mij.

Ze staren en staren vanuit het donker. En ook in het donker.

allmers Nu legt hij aan.

rita Waar legt hij vanavond aan?

allmers *dichterbij* Bij de aanlegsteiger, zoals altijd, liefste...

rita *komt overeind* Hoe kan hij daar aanleggen!

allmers Dat moet-ie toch.

rita Maar dat was de plek waar Eyolf...!

Hoe kunnen ze daar aanleggen?

allmers Het leven is onbarmhartig, Rita.

rita De mensen hebben geen hart. Ze tonen geen consideratie. Voor de

levenden noch voor de doden.

allmers Daar heb je gelijk in. Het leven gaat verder. Alsof er niets gebeurd

is.

rita *kijkt voor zich uit* Er is niets gebeurd.

Niet voor de anderen. Alleen voor ons twee.

allmers *met toenemende pijn* Ja, Rita... zo zinloos dat je hem met pijn en

lijden hebt gebaad. Want nu is hij weer weg... geen spoor heeft hij

achtergelaten.

rita Alleen zijn kruk werd geborgen.

allmers *heftig* Zwijg! Ik wil dat woord niet horen!

rita O, ik kan de gedachte niet verdragen dat hij niet meer bij ons is.

allmers *kil en bitter* Je redde het heel goed zonder hem toen hij wel bij ons was. Hele dagen gingen voorbij zonder dat je hem zag.

rita Omdat ik wist dat ik hem kon zien wanneer ik maar wou.

allmers Ja, we hebben het korte samenzijn met kleine Eyolf verkwanseld.

rita *luistert angstig* Hoor je, Alfred! Het luidt weer!

allmers *kijkt omlaag* Dat is de klok van de boot. Hij staat op het punt van vertrek.

rita Die klok bedoel ik niet. De hele dag al klinkt dat gelui in mijn oren...

Nu luidt het weer!

allmers Je vergist je, Rita.

rita Nee, ik hoor het heel duidelijk. Het klinkt als doodsklokken. Traag.

Traag. En steeds dezelfde woorden.

allmers Woorden? Wat voor woorden?

rita *knikt met de maat mee* 'De kruk drijft boven.' 'De kruk drijft boven.'

Volgens mij moet jij het ook kunnen horen.

allmers *schudt het hoofd* Ik hoor niets. Er valt niets te horen.

rita Ja, ja, je kunt zeggen wat je wilt. Ik hoor het duidelijk.

allmers *kijkt uit over de reling* Nu zijn ze aan boord, Rita. Het schip vaart nu naar de stad.

rita Nee, dat je het niet hoort! ‘De kruk drijft boven.’ ‘De kruk...’

allmers *loopt naar voren* Je moet niet luisteren naar iets wat er niet is. Ik zie dat Asta en Borgheim aan boord zijn. Ze zijn onderweg... Asta is weg.

rita ` *kijkt hem bedeesd aan* Ga jij dan ook gauw weg, Alfred?

allmers *snel* Wat bedoel je daarmee?

rita Dat je je zus achterna gaat.

allmers Heeft Asta iets daarover gezegd?

rita Nee. Maar je hebt zelf gezegd dat wij twee door Asta bij elkaar zijn gekomen.

allmers Ja, maar jij hebt me aan jou gebonden. Door de tijd dat we hebben samengewoond.

rita O, dus in jouw ogen ben ik niet meer...

de verslindende schoonheid.

allmers De wet van de verandering houdt ons misschien bij elkaar.

rita *knikt langzaam* Ik voel de verandering in me. Het doet zo’n pijn.

allmers Pijn?

rita Ja, want het voelt als een geboorte.

allmers Dat is het. Of een wederopstanding. Een overgang naar een hoger leven.

rita *kijkt moedeloos voor zich uit* Ja... met het verlies van een leven lang geluk.

allmers Dat verlies is juist een winst.

rita *heftig* O, lege frasen! Mijn god, we zijn mensen, met beide benen op de grond.

allmers We zijn ook een beetje verwant met de zee en de hemel, Rita.

rita Jij misschien. Ik niet.

allmers O, jawel. Jij meer dan je zelf weet.

rita *komt een stap dichterbij* Luister eens, Alfred... kun je niet overwegen je werk weer op te nemen.

allmers Het werk dat je zo haat?

rita Ik ben bescheidener geworden. Ik ben bereid jou met het boek te delen.

allmers Waarom?

rita Gewoon om jou bij me te houden. In mijn buurt.

allmers O, ik kan je zo weinig helpen, Rita.

rita Maar misschien kan ik jou helpen.

allmers Met het werk, bedoel je?

rita Nee, met het leven te leven.

allmers *schudt het hoofd* Volgens mij heb ik geen leven om te leven.

rita Nou, dan met het leven te dulden.

allmers *duister, voor zich uit* Ik geloof dat het voor ons het beste is dat we uit elkaar gaan.

rita *kijkt hem onderzoekend aan* Waar wil je dan heen? Naar Asta soms?

allmers Nee. Van nu af aan niet meer naar Asta.

rita Waarheen dan?

allmers Omhoog naar de eenzaamheid.

rita Omhoog in de bergen? Bedoel je dat?

allmers Ja.

rita Maar dat zijn alleen maar dromen, Alfred! Daarboven kun je toch niet leven.

allmers Dat daarboven trekt me nu aan.

rita Waarom? Vertel me het!

allmers Ga zitten. Dan zal ik je het vertellen.

rita Iets wat je daarboven is overkomen?

allmers Ja.

rita En wat je voor Asta en mij hebt verzwegen?

allmers Ja.

rita O, je bent met alles zo gesloten. Dat moet je niet doen.

allmers Ga daar zitten. Dan zal ik je het vertellen.

rita Ja, ja... laat het me horen!

Ze gaat op de bank bij het tuinhuis zitten.

allmers Ik was alleen daarboven. Middenin het hooggebergte. Toen kwam ik bij een groot, verlaten bergmeer. En ik moest dat meer oversteken. Maar het ging niet. Want er was niemand, ook geen boot.

rita Nou? En toen?

allmers Toen ging ik op eigen houtje een aangrenzend dal in. Want ik dacht over de bergtoppen en tussen de pieken door te kunnen komen. Om omlaag aan de andere kant van het meer te geraken.

rita En toen ben je de weg kwijtgeraakt.

allmers Ja, ik ging de verkeerde kant op.

Want er was geen weg of pad. En ik liep de hele dag. En ook de hele nacht.

Uiteindelijk dacht ik dat ik nooit meer de bewoonde wereld zou bereiken.

rita Ons niet meer? Want ik weet zeker dat je gedachten naar ons uitgingen.

allmers Nee... dat was niet zo.

rita Nee.

allmers Nee. Dat was het vreemde. Zowel jij als Eyolf waren zo ver, zo ver van mij verwijderd. Asta ook.

rita Waar dacht je dan aan?

allmers Ik dacht nergens aan. Ik liep daar en sleepte mezelf voort langs afgronden en ik genoot van de vrede en vreugde de dood nabij te zijn.

rita *springt overeind* Hoe kun je zoiets afgrijselijks met zulke woorden benoemen!

allmers Zo onderging ik het. Ik kende helemaal geen angst. Ik voelde dat de dood en ikzelf zij aan zij liepen, als twee goede reisgenoten. Het was zo vanzelfsprekend, zo ongecompliceerd, alles, dit keer. In mijn familie worden we niet oud...

rita Ach, schei uit, Alfred! Je bent er toch goed uit gekomen.

allmers Ja, plotseling was ik eruit. Aan de andere kant van het meer.

rita Het moet een afschuwelijke nacht voor je zijn geweest, Alfred. Maar achteraf wil je dat niet toegeven.

allmers Die nacht bracht mij tot een besluit. Ik keerde om en ging naar huis.
Naar Eyolf.

rita *zachtjes* Te laat.

allmers Ja. En toen... toen kwam mijn reisgenoot en hij nam hem mee...

Toen maakte een afschuw voor hem zich van mij meester. Een afschuw voor alles. Voor alles... wat wij niet achter durven laten. Zo aardsgebonden zijn we allebei, Rita.

rita *een klein beetje blij* Ja, nietwaar! Jij ook! *dichterbij* O, laten we gewoon zo lang mogelijk het leven samen leven!

allmers *haalt zijn schouders op* Het leven leven, ja! En niets om het leven mee te vullen. Alles leeg en verlaten. Waar ik ook kijk.

rita *bang* Vroeg of laat zul je mij verlaten, Alfred! Ik voel het! Ik kan het ook aan je zien! Je zult mij verlaten!

allmers Met mijn reisgenoot, bedoel je?

rita Nee, ik bedoel datgene wat erger is.

Dat je vrijwillig van me weggaat. Want jij denkt dat er hier, bij mij, niets is om voor te leven. Geef antwoord. Denk je niet zo?

allmers *kijkt haar strak aan* En als ik zo denk...?

Lawaai en geschreeuw van woedende, opgewonden stemmen zijn van ver beneden te horen. Alfred gaat naar de reling.

rita Wat is dat? *schreeuwt het uit* Ze hebben hem gevonden!

allmers Ze vinden hem nooit.

rita Maar wat is er dan?

allmers *gaat naar voren* Gewoon een vechtpartij... zoals gewoonlijk.

rita Beneden op het strand?

allmers Ja. Het hele strand zou geruimd moeten worden. De kerels zijn thuisgekomen. Dronken, zoals altijd. Ze geven hun kinderen een pak slaag. Hoor, hoe de jongens brullen! De vrouwen huilen om hulp...

rita Moeten we niet iemand naar beneden sturen om ze te helpen?

allmers *hard en kwaad* Hun helpen die Eyolf niet geholpen hebben! Nee, laat ze maar creperen... zoals ze Eyolf lieten creperen!

rita Zo moet je niet praten, Alfred! Of zo denken!

allmers Ik kan niet anders denken. Al die oude hutten zouden afgebroken moeten worden.

rita En wat moet er dan met al die arme mensen gebeuren?

allmers Die krijgen wel ergens anders een onderkomen.

rita En de kinderen dan?

allmers Het maakt toch niets uit waar ze verrekken?

rita *kalm verwijtend* Je dwingt jezelf tot zo'n hard standpunt, Alfred.

allmers *heftig* Het is mijn recht van nu af aan hard te zijn. En ook mijn plicht!

rita Je plicht?!

allmers Mijn plicht tegenover Eyolf. Hij mag niet ongewroken blijven. Kort en goed, Rita! Zoals ik je zeg! Denk erover na. Maak de hele boel daar beneden met de grond gelijk... als ik weg ben.

rita *kijkt hem strak aan* Als je weg bent?

allmers Ja, want dan heb je in ieder geval iets om je leven mee te vullen. Dat heb je nodig.

rita *beslist* Daar heb je gelijk in. Ik heb iets nodig. Maar weet je wat ik wil doen... als je weg bent?

allmers Nou, wat dan?

rita *langzaam, vastbesloten* Zodra je mij verlaten hebt, ga ik naar beneden naar het strand en haal ik alle arme, uitgehongerde kinderen hier in huis. Al die etters...

allmers Wat wil je hier met ze doen?

rita Ik wil ze opnemen.

allmers Jij?!

rita Ja, dat wil ik. Vanaf de dag dat jij afreist, zullen ze hier zijn, allemaal... alsof het mijn eigen kinderen zijn.

allmers *verontwaardigd* In plaats van kleine Eyolf!

rita Ja, in plaats van kleine Eyolf. Ze zullen in Eyolfs kamer worden ondergebracht... zijn boeken te lezen krijgen. Met zijn spullen mogen spelen. En afwisselend op zijn stoel aan tafel zitten.

allmers Dat is je reinste waanzin! Geen mens ter wereld is daarvoor minder geschikt dan jij.

rita Ik zal het mezelf aanleren. Mezelf opleiden. In de praktijk.

allmers Als je dit echt meent... alles wat je zegt, dan heb je een grote
verandering ondergaan.

rita Dat heb ik ook, Alfred. Daar heb jij voor gezorgd. Je hebt een leegte in
mij geschapen. En ik moet proberen die met iets op te vullen. Iets dat op
liefde lijkt.

allmers *staat even in gedachten, kijkt haar dan aan* In feite hebben we niet
veel gedaan voor die arme mensen daar beneden.

rita We hebben helemaal niets voor hun gedaan.

allmers Nauwelijks aan ze gedacht.

rita Nooit met mededogen.

allmers Wij die 'het goud en de groene bossen' hadden...

rita Onze handen waren voor hun gesloten.

En onze harten ook.

allmers *knikt* Misschien is het dan ook vanzelfsprekend dat ze hun leven niet
riskeerden om kleine Eyolf te redden.

rita *zachtjes* Stel jezelf de vraag, Alfred. Weet je zeker dat... dat wij het
gewaagd zouden hebben?

allmers *niet op zijn gemak, afwerend* Daar mag je nooit aan twijfelen, Rita!

rita Ah, wij zijn aardsgebonden, toch.

allmers Wat ben je eigenlijk van plan met al die uitgehongerde kinderen?

rita Ik wil vooral proberen hun lot te verlichten en het te verbeteren.

allmers Als je dat kunt dan is Eyolf niet tevergeefs ter wereld gekomen.

rita En niet tevergeefs van ons weggenomen.

allmers *kijkt haar strak aan* Wees over één ding duidelijk, Rita. Het is geen liefde die je ertoe drijft dit te doen.

rita Nee, dat is het niet. Nog niet in elk geval.

allmers Wat is het dan wel?

rita *half ontwijkend* Je hebt zo vaak met Asta over de menselijke verantwoordelijkheid gesproken...

allmers Over het boek dat jij zo haat.

rita Ik haat het boek nog steeds. Maar ik heb geluisterd als je erover vertelde. En nu wil ik het verder zelf proberen. Op mijn manier.

allmers *schudt het hoofd* Niet vanwege het onafgemaakte boek...

rita Nee, ik heb een andere reden.

allmers Welke dan?

rita *zachtjes, triest glimlachend* Ik wil trachten bij die grote, wijdopen ogen in het gevlj te komen.

allmers *geraakt, vestigt zijn blik op haar* Mag ik daarbij zijn? Je helpen, Rita?

rita Wil je dat?

allmers Ja... als ik maar wist dat ik het kon.

rita *aarzelend* Maar dan moet je wel hier blijven.

allmers *zachtjes* Laten we proberen of dat zou kunnen.

rita *amper hoorbaar* Laten we dat doen, Alfred.

Beiden zwijgen. Vervolgens gaat Alfred naar de vlaggemast en hijst de vlag helemaal in top. Rita staat bij het tuinhuis en kijkt kalm naar hem.

allmers *komt weer terug* We hebben een zware dag voor ons, Rita.

rita Je zult zien... bij ons zal zo nu en dan de zondagsrust weerkeren.

allmers *kalm, ontroerd* Dan zullen we ze misschien bij ons voelen.

rita *fluisterend* De geesten?

allmers *zoals eerst* Ja. Misschien komen ze ons opzoeken... die wij hebben verloren.

rita *knikt langzaam* Onze kleine Eyolf. En ook jouw grote Eyolf.

allmers *staart voor zich uit* Wellicht krijgen we... op onze levensweg... nog een glimp van hen te zien.

rita Waarheen moeten we dan kijken, Alfred...?

allmers *kijkt haar aan* Omhoog.

rita *knikt instemmend* Ja, ja... omhoog.

allmers Omhoog... naar de bergtoppen.

Naar de sterren. En naar de grote stilte.

rita reikt hem de hand Dank je!

Henrik Ibsen (1828-1906) was een Noors toneelschrijver en dichter. Hij schreef in zijn leven vijftientig toneelstukken en twee dichtbundels. In zijn begintijd schreef hij historische en klassieke drama's die nu in de vergetelheid zijn geraakt; daarop volgen twee grote stukken in versvorm (*Brand* en *Peer Gynt*) die Ibsen tijdens zijn verblijf in Rome heeft geschreven. Vervolgens komt de 'moderne' Ibsen naar voren met stukken die hem – weliswaar pas in zijn latere leven, na 1889 – wereldberoemd maken zoals *Steunpilaren van de maatschappij*, *Een poppenhuis*, *Een vijand van het volk* en *De wilde eend*, waarin wordt ingegaan op maatschappelijke vraagstukken van zijn tijd. In de herfst van zijn leven volgen stukken die qua sfeer vaak duister zijn en getuigen van een groot psychologisch inzicht, zoals *Hedda Gabler*, *Bouwmeester Solness* en *John Gabriel Borkman*. Na Shakespeare wordt het werk van Henrik Ibsen in de hele wereld het meest opgevoerd. *Kleine Eyolf* stamt uit Ibsens latere periode.

Toneelwerk

Catilina (Catilina) – 1849

Het heldengraf (Kjæmpehøjen) – 1850

Norma of de liefde van een politicus (Norma eller en Politikers Kjærlighed) –
1851

Sint Jansnacht (Sancthansnatten) – 1852

Vrouw Inber op Østeraad (Fru Inger til Østeraad) – 1854

Het feest op Solhaug (Gildet på Solhoug) – 1855

Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans) – 1856

De Vikingen in Helgoland (Hærmændene på Helgeland) – 1858

Komedie der liefde (Kjærlighedens Komedie) – 1862

Mededingers naar de kroon (Kongs-emmerne) – 1864

Brand (Brand) – 1865

Peer Gynt (Peer Gynt) – 1867

Keizer en Gallileeër (Kejser og Galilæer) – 1873

Steunpilaren van de maatschappij (Samfundets Støtter) – 1877

Een poppenhuis (Et dukkehjem) – 1879

Spoken (Gengangere) – 1881

Een vijand van het volk (En folkefiende) – 1882

De wilde eend (Vildanden) – 1884

Rosmersholm (Rosmersholm) – 1886

De vrouw van de zee (Fruen fra havet) – 1888

Hedda Gabler (Hedda Gabler) – 1890

Bouwmeester Solness (Bygmester Solness) – 1892

Kleine Eyolf (Lille Eyolf) – 1894

John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman) – 1896

Wanneer wij doden ontwaken (Når vi døde vågner) – 1899

Marcel Otten (1951) vertaalt uit het Engels, Duits, Frans, Oud- en Modern IJslands en Noors. Hij studeerde Nederlands, Frans, Engels, Filosofie, Oudijsslands en theaterwetenschappen. Na geruime tijd in Duitsland bij diverse grote toneelgezelschappen gewerkt te hebben, was hij aan Toneelgroep Theater verbonden als dramaturg/vertaler. Daarna vertaalde en bewerkte hij in totaal zo'n 100 toneelstukken voor alle grote gezelschappen. Hij verwierf bekendheid met het omvangrijke vertaalwerk van Heiner Müller en zijn eigenzinnige toneelbewerkingen. Hij was mede-auteur van de roemruchte film *06* en hij oogstte veel lof met *A Clockwork Orange* en *Oog om oog*. Bovendien vertaalde hij zo'n 35 werken uit het Oud- en Modern IJslands; voor de vertaling van de *Edda* van Snorri Sturluson kreeg hij de Filter Vertaalprijs 2012. Inmiddels zijn zijn vertalingen vier maal genomineerd voor de Europese Literatuurprijs, het laatst in 2017. In 2016 verscheen zijn geprezen vertaling van Thomas Hardy's *Far from the Madding Crowd – Ver weg van het stadsgewoel*

Vertalingen / bewerkingen / eigen werk

Egmond van Johann Wolfgang Goethe – 1984

Grieks (Greek) – Steven Berkoff – 1985, 1991, 1995

Beschuit met muisjes – Herman Heijermans, hertaling – 1985

Smakelijk Kerstfeest (Harry's Christmas) – Steven Berkoff – 1986 t/m 1992

Het Huis van Atreus – een compilatie van *Iphigeneia*

in Aulis (Euripides), *Agamemnon* (Aischylos), *Elektra* (Sofokles), *Orestes*

(Euripides) en *Iphigeneia in Tauris*

(Euripides) – 1987

Schurftkop (Grindkopf) – Tankred Dorst – 1988

Explosion of a memory / Overlijdensbericht – Heiner Müller – 1989

Het eiland van het grote bloedbad – Heiner Müller, toneel (bundel) – 1990

Ruiters naar zee (Riders to the sea) en *In de schaduw van het dal* (In the shadow of the Glen) – J. M. Synge – 1990

Alleen wij, wij alleen (Ourselves alone) – Anne Devlin – 1990

Het kale land (The Waste Land) – T. S. Eliot – 1990

Iphigeneia in Tauris – Johann Wolfgang Goethe – 1991

Lunch – Steven Berkoff – 1992, 1997, 2004

Tractor – Heiner Müller – 1992

Gelukkig degene die vergeet (Glücklich ist, wer vergisst) – Bodo Kirchhoff – 1992

Nepal – Urs Widmer – 1992

Vastgoed B.V. – naar David Mamet *Glengarry Glen Ross* – 1992

Martha & George – Geachte ouders (Dear Parents) – Michael Matthews – 1992

Tom & Willie – Onbewoonbaar verklaard – Tennessee Williams *This Property is Condemned* – 1992

De verovering van de zuidpool – Manfred Karge – 1993

Decadence – Steven Berkoff – 1993

Steven Berkoff, toneel (bundel) – 1993

De mooie onbekende (Die Schöne Fremde) – Klaus Pohl – 1993, 2000

Proefproces (Trial Run) – Nigel Williams – 1993

06 – samen met Ad van Kempen, Ariane Schluter en Johan Doesburg – 1994

Afwezig (Otherwise Engaged) – Simon Gray – 1994

Nirvana – Arthur Kopit – 1994

Stadscoyotes (True West) – Sam Shepard – 1994

Drenkelingen (Imagine Drowning) – Terry Johnson – 1994

Oleanna – David Mamet – 1994

De Dood, de duivel (Tod und Teufel) – Peter Turrini – 1995

Lysistrata – Aristofanes – 1995

Massage – Steven Berkoff – 1996

Oidipous Koning – Sofokles – 1996

Molly Sweeney – Brian Friel – 1996, 1998

A Clockwork Orange – naar Stanley Kubrick / Antony Burgess – 1997

Zwijn in de liefde (Fool for love) – Sam Shepard – 1997

Lulu of de doos van Pandora – Frank Wedekind – 1997

Last voyage – Heiner Müller (bundel) – 1997

Al mijn zonen (All my sons) – Arthur Miller – 1998, 2010

Leeuwendalers / Een Vondelcommentaar – naar Joost van den Vondel

Leeuwendalers – 1998

Franciska – naar Frank Wedekind *Franciska* – 1998

Macbeth – naar William Shakespeare / Heiner Müller – 1999

Hunker (Crave) – Sarah Kane – 1999, 2000, 2014

Donuts & Hotdogs (The food chain) – Nicky Silver – 2000

De schlemiel (Kvetch) – Steven Berkoff – 2000, 2002

Diskoobigge (Disco pigs) – Enda Walsh – 2000

Vertaling / Bewerking Marcel Otten (bundel) – 2000

Nachtvlinders (Nachtschwärmer) – Thomas Oberender – 2000

Esprit (Wit) – Margeret Edson – 2001

Come back (Mackerel Sky) – Hilary Fannin – 2002

Koken met Elvis (Cooking with Elvis) – Lee Hall – 2002, 2003

4.48 u. *Psychose* – Sarah Kane – 2002, 2005, 2011

Gagarin way – Gregory Burke – 2002

This lime tree bower – Conor Mcpherson – 2002

Requiem for a heavyweight – Ron Serling – 2002

Ver van huis (Far away) – Caryl Churchill – 2002

Eten met vrienden (Dinner with friends) – Donald Margulies – 2003

Dood van een handelsreiziger (Death of a salesman) – Arthur Miller – 2003, 2011

Strange Interlude – Eugene O’Neill – 2003, 2012

Hoofd in de wolken (Stones in his pocket) – Marie Jones – 2003

Eden – Eugene O’Brien – 2003

Poerim (eigen werk) – 2004

Braaaaaf! (Dog) – Steven Berkoff – 2004

Liaisons dangereuses – naar Choderlos de Laclos – 2007

De Batavia (eigen werk) – 2008

Oog om oog – naar Sister Helen Prejean *Dead Man Walking* – 2009

Piet Paaltjes – over François HaverSchmidt (eigen werk) – 2010

Het platte land (The Lonesome West) – Martin McDonagh – 2010

When Harry Met Sally – naar Nora Ephrons gelijknamige film – 2011

Ingebed (Bedbound) – Enda Walsh – 2011

Peer Gynt – Henrik Ibsen – 2012

De meiden (Les Bonnes) – Jean Genet – 2016

Kleine Eyolf – Henrik Ibsen – 2017

De vrouw van de zee – Henrik Ibsen – 2017

